

RIVM rapport 408665001

**Analyse van opties voor en gevolgen van het
“Natuuroffensief”**

Natuurplanbureau (RIVM/DLO)
m.m.v. DLG

april 2000

Dit onderzoek werd verricht in opdracht en ten laste van het Ministerie van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij in het kader van project N/408665, Ad Hoc Onderzoek.

Voorwoord

In dit rapport zijn de resultaten samengevat van een analyse van gevolgen van een zogenoemd “natuuroffensief”. Het betreft een verkenning van mogelijkheden om de realisatie van het terrestrische deel van de ecologische hoofdstructuur en de randstadgroenstructuur te versnellen en een schatting van de maatschappelijke kosten en baten daarvan.

De achtergrond van dit rapport wordt gevormd door vier vragen vanuit het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij over de invulling van een nationaal Natuuroffensief (zie bijlage 1). Om de gevolgen van een versnelling van beleid adequaat in beeld te kunnen brengen, is het noodzakelijk om een referentie-ontwikkeling vast te stellen, een basis beleidsscenario dat voldoende voorzien is van instrumenten en financiën. Derhalve wordt eerst ingegaan op de dimensies (verwerving, inrichting, overdracht en beheer) van het staande beleid, namelijk de realisatie van de EHS in 2018, alvorens de mogelijkheden en gevolgen van een versnelling van dit beleid te schetsen. Hetzelfde geldt voor de randstadgroenstructuur, met als referentiedoeljaar 2013.

De betekenis in dit geheel van de nieuwe grondverwervingsdoelstellingen vanuit de nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur (LNV, 2000) en de mogelijkheden en gevolgen van een versnelling van het beleid voor de “robuuste verbindingen” en de “kwaliteitsimpuls landschap” worden vervolgens in beeld gebracht. De verschillen en overeenkomsten met het rapport ‘Grond voor de natuur’ van KPMG (1999) dat een soortgelijke problematiek behandelt als dit rapport worden in bijlage 2 samengevat.

Versnelde realisatie van de EHS is niet alleen een zaak van grond verwerven en klaar maken voor natuurlijke ontwikkeling, maar ook een zaak van het scheppen van milieucondities die een realisatie van de beoogde natuurdoeltypen mogelijk maakt. De derde vraag betreft de mogelijkheden en kosten van dit aspect.

Van geheel andere orde is vraag 4, waarin gevraagd wordt de mogelijkheden te verkennen van een compensatie (c.q. investerings-)beginsel gebaseerd op de afspraken die zijn gemaakt over extra geld voor milieumaatregelen om milieu-effecten van extra economische groei te compenseren (de zogenoemde “De Boer”norm). In hoofdstuk 4 worden de resultaten van deze verkenning geschetst.

Prof. ir. N.D. van Egmond
Directeur Milieu RIVM

Inhoud

1. Analyse van versnelling van de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur	4
1.1 <i>Inleiding</i>	4
1.2 <i>Realisatie EHS in 2018</i>	4
1.2.3 <i>Particulier natuurbeheer</i>	5
1.2.6 <i>Conclusie</i>	6
1.3 <i>De versnelling van de EHS naar 2015, 2012 en 2010</i>	6
1.4 <i>Realisatie robuuste verbindingen en kwaliteitsimpuls landschap in 2020</i>	12
1.5 <i>Versnelling robuuste verbindingen en kwaliteitsimpuls landschap naar 2015, 2012 en 2010</i>	13
2. Analyse van versnelling van de realisatie van de Randstadgroenstructuur	15
2.1 <i>Realisatie randstadgroenstructuur in 2013 en VINAC taakstellingen in 2010</i>	15
2.2 <i>Versnelling randstadgroenstructuur en VINAC taakstellingen naar 2008</i>	16
3. Versnelling van de realisatie van de milieucondities voor EHS realisatie	18
3.1 <i>Inleiding</i>	18
3.2 <i>Werkwijze</i>	19
3.3 <i>Geldigheid van de onderzoeksresultaten</i>	19
3.4 <i>Gebieden en kenmerken</i>	21
3.5 <i>Toekomstig schone gebieden</i>	22
3.6 <i>Kosten</i>	22
3.7 <i>Instrumenten</i>	23
Bijlage 1: De opdracht	47
Bijlage 2: Het Natuuroffensief en het KMPG rapport “Grond voor de natuur”	49

1. Analyse van versnelling van de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur

Drs. W. Kuindersma (DLO/Alterra)

m.m.v.

Ir. A.J.M. de Schutter (DLG)

Dr. ir. E.G.M. Dessing (DLG)

Ir. J.J. Smit (DLG)

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de volgende vraag centraal:

Wat zijn de integrale kosten en inspanningen ten behoeve van de realisatie van de EHS in de scenario's 2010, 2012 en 2015.

Aanvullend op bovenstaande vraag is ook de volgende vraag gesteld:

Wat zijn de integrale kosten en inspanningen ten behoeve van de realisatie robuuste verbindingen en kwaliteitsimpuls landschap in de scenario's 2010, 2012, 2015.

Er is ingegaan op de realisatie van de reservaten, natuurontwikkelingsgebieden en beheersgebieden. De maatregelen in de bestaande natuurgebieden alsmede de realisatie van de ecologische verbindingzones zijn niet meegenomen in de analyse. In paragraaf 1.4 en 1.5 is ingegaan op het beleid voor de robuuste verbindingen en de kwaliteitsimpuls landschap, waarbinnen een deel van de reguliere verbindingzones moeten worden gerealiseerd. Voordat wordt ingegaan op de gevolgen van een eventuele versnelling (paragraaf 1.3), is eerst inzichtelijk gemaakt wat realisatie van de EHS in 2018 betekent (paragraaf 1.2).

1.2 Realisatie EHS in 2018

De bevindingen die in deze paragraaf zijn beschreven fungeren als referentie voor de versnellingsscenario's. Uitgangspunt is dat versnelling pas mogelijk is als eerst de verschillende elementen in het basisscenario op orde zijn.

1.2.1 Begrenzing

De eerste stap op weg naar realisatie van de EHS is de concrete begrenzing door de provincies van de reservaten, natuurontwikkelingsgebieden en beheersgebieden. Op 1 januari 1999 was deze begrenzing voor 83% gerealiseerd. In de Natuurbalans 2000 wordt geconstateerd dat met het huidige tempo de begrenzing niet voor 2005 zal zijn afgerond.

1.2.2 Grondverwerving

Een groot deel van de taakstellingen voor reservaten en natuurontwikkeling worden gerealiseerd. In totaal resteerde eind 1999 een taakstelling van ruim 68.000 ha nog te verwerven grond. In principe wordt deze grond op vrijwillige basis en tegen agrarische marktprijzen aangekocht. De grondprijs en de grondmobiliteit zijn daarmee belangrijke factoren (naast het beschikbare budget) voor het tempo van grondverwerving.

De ontwikkeling van de grondprijs is niet te voorspellen. Derhalve is in de drie versnellingsscenario's gerekend met een aantal grondprijsscenario's. De gemiddelde (betaalde) grondprijs over 2000 ligt op 80.000 gulden per hectare. *In deze rapportage is er vanuit gegaan dat bij dit prijsniveau de budgetten voor grondverwerving voldoende zijn om de jaarlijkse taakstellingen te verwerven.*

De grondmobiliteit betreft het totaal aan verhandelde grond op de 'agrarische grondmarkt'. Naar schatting bedraagt deze grondmobiliteit 30.000 – 35.000 hectare per jaar. Voor de "groene" doelstellingen wordt hiervan jaarlijks gemiddeld 5.800 ha onttrokken. De ontwikkeling van deze grondmobiliteit is onzeker. Er zijn signalen dat de mobiliteit toeneemt. Zo geeft de Dienst Landelijk Gebied (DLG) aan dat de laatste jaren meer grond wordt aangeboden en blijkt uit de landbouwtellingen dat het aantal agrariërs van 50 jaar en ouder zonder opvolger van 1996 tot 2000 is gestegen van 62 % tot 69 %. DLG schat dat op de korte termijn zo'n 1.200 – 2.200 hectare per jaar extra kan worden verworven. Dit biedt ruimte voor een versnelling. Daarbij kan er wel 'concurrentie' ontstaan met de grondverwervingsdoelstellingen vanuit het nieuwe natuurbeleid (m.n. de robuuste verbindingen; zie paragraaf 1.4).

Gezien het huidige tempo van grond verwerven en de ruimte die DLG nog ziet ontstaan op de grondmarkt, zou het (onder globaal dezelfde) omstandigheden mogelijk zijn om de geplande reser vaat- en natuurontwikkelingshectares in 2018 te verwerven. Het blijft nodig om daarbij flankerend beleid in te zetten en flexibel in te spelen op ontwikkelingen op de grondmarkt. Verder blijft het nodig dat (jaarlijks) grondprijsstijgingen worden gecompenseerd.

1.2.3 Particulier natuurbeheer

Maximaal 19.200 ha reservaten en natuurontwikkeling hoeft niet te worden verworven, maar kan gerealiseerd worden met particulier natuurbeheer. Belangrijkste verschil met agrarisch natuurbeheer is dat de grond de functie natuur krijgt (of behoudt). De particulier krijgt de waardevermindering van de grond (van landbouwgrond naar natuurgrond) vergoedt. Over de realisatiemogelijkheden van deze strategie is gezien de korte looptijd nog niet veel te zeggen. In 2000 is er 130 ha gerealiseerd. Dat betekent dat in de volgende jaren circa 1060 ha per jaar moet worden gerealiseerd. Het succes hangt mede af van de belangstelling onder agrariërs en de mogelijkheden voor particulier beheer in de nieuwe provinciale natuurgebiedsplannen.

1.2.4 Inrichting

Met de grondverwerving zijn de reservaten en natuurontwikkelingsgebieden nog niet gerealiseerd. Een groot deel van de verworven grond bestaat uit zogenoemde ruilgrond. Deze gronden buiten de begrensde EHS moet worden geruild tegen grond binnen de begrenzing. Vervolgens moeten de gronden worden ingericht. Na deze inrichting kunnen de gronden worden overgedragen aan de eindbeheerder. Er wordt vanuit gegaan dat circa 65% van de resterende taakstelling voor inrichting in het kader van bestaande en nieuwe landinrichtingsprojecten wordt gerealiseerd. De resterende 35% wordt buiten landinrichting ingericht. Hieronder vallen ook de gebieden die met particulier beheer worden gerealiseerd. Op 1 januari 2000 is de resterende taakstelling voor inrichting nog 103.000 ha reser vaat en natuurontwikkeling. Op dat moment was dus ongeveer 47.000 hectare gerealiseerd.

In de Natuurbalans 2000 wordt geconstateerd dat de inrichting (of overdracht aan eindbeheerder) achterloopt op schema. Met het huidige tempo zou de doelstelling pas in 2030 zijn gerealiseerd. In de komende jaren wordt overigens een versnelling verwacht doordat een

groot aantal landinrichtingsprojecten met EHS doelstellingen zal worden afgerond. De voortgang van deze projecten is dus een belangrijke factor voor realisatie van de EHS.

Naast de realisatie van de huidige projecten in uitvoering en de projecten op het voorbereidingsschema, zullen ook nog nieuwe projecten moeten starten en worden uitgevoerd voor 2018. De realisatie van deze inrichtingsprojecten zal om een forse landinrichtingsinspanning vragen. Daarvoor is een ontwikkeling naar snellere en meer flexibele vormen van landinrichting gewenst. Deze ontwikkelingen zijn reeds in gang gezet. Een snelle invoering van de nieuwe Wet Inrichting Landelijk Gebied kan deze ontwikkelingen versterken en is voor de juridische onderbouwing van deze nieuwe manier van werken van belang.

Verder is het van belang dat voldoende geld beschikbaar is om de inrichting daadwerkelijk te kunnen realiseren. Daarbij wordt uitgegaan van directe en indirecte inrichtingskosten. De directe inrichtingskosten bedragen volgens de huidige LNV normen voor reservaten binnen landinrichting 2.000 gulden per hectare en buiten landinrichting 1.300 gulden per hectare. Voor natuurontwikkeling wordt een norm gehanteerd van 13.000 gulden per hectare. Daarnaast is binnen landinrichtingsprojecten sprake van indirecte inrichtingskosten, waarbij LNV uitgaat van 10.000 tot 20.000 gulden per hectare. Gemiddeld liggen de normen 30% hoger dan de normen waarmee in 1993 is gerekend.

1.2.5 Agrarisch natuurbeheer

De belangstelling voor agrarisch natuurbeheer (binnen en buiten de EHS) is groot. In 1999 werden voor 7.000 hectare overeenkomsten afgesloten. Met dit tempo kunnen er in de periode 2005 – 2008 voor circa 100.000 hectare beheersovereenkomsten zijn. De belangrijkste beperkende factor lijkt op dit moment de begrenzing te zijn. Naarmate er meer overeenkomsten zijn, neemt het zoekgebied immers af. Om daadwerkelijk 100.000 ha aan beheersovereenkomsten te kunnen halen is wellicht een ruimer zoekgebied nodig. Of dit ook vanuit ecologisch oogpunt een effectieve maatregel is, is nog niet onderzocht.

1.2.6 Conclusie

Het basisscenario “Realisatie van de EHS in 2018” veronderstelt dat:

1. De grondverwerving op schema blijft verlopen en voldoende geld en flankerend beleid beschikbaar is om de grond ook daadwerkelijk overal te kunnen kopen;
2. Voldoende geld en instrumentarium beschikbaar is voor de inrichting van de EHS en de snelheid waarmee de inrichting plaatsvindt aanzienlijk wordt vergroot (o.m. door een nieuwe flexibele manier van werken in landinrichtingsprojecten);
3. De belangstelling voor particulier natuurbeheer voldoende is om meer dan 1.000 ha per jaar te kunnen realiseren.

1.3 De versnelling van de EHS naar 2015, 2012 en 2010

Drie versnellingscenario's voor de EHS zijn beschouwd, namelijk realisatie van de EHS in 2015, 2012 en 2010. Daarbij wordt alleen ingegaan op de versnelling van de reservaten en natuurontwikkelingsgebieden. Een versnelling van realisatie van de beheersgebieden is gezien het huidige tempo van het afsluiten van beheersovereenkomsten niet noodzakelijk.

Uitgangspunt is dat realisatie van de EHS met de huidige aanpak, instrumenten en budgetten, mogelijk is. Indien extra grondprijstijgingen of niet begrote kosten voor inrichting of beheer optreden komt dit boven op de berekende bedragen die nodig zijn voor een versnelling.

Versnelling grondverwerving

Een evident gevolg van versnelling is dat het (jaarlijkse) tempo van grondverwerving voor natuur (door DLG of anderen) omhoog moet. Uitgaande van een gemiddelde agrarische grondprijs van 80.000,- per hectare, brengt dit in de verschillende scenario's een bepaald bedrag aan extra kosten met zich mee. In latere jaren levert het echter besparingen op. Indien de grondprijs niet stijgt of daalt (t.o.v. de inflatie) blijven de totale investeringskosten op dit punt gelijk in de verschillende scenario's (zie *tabel 1.1*)

Tabel 1.1: Kosten versnelling grondverwerving reservaten en natuurontwikkeling

Scenario	Extra grondverwerving (in ha per jaar)	Grondprijs	Extra kosten per jaar (in mln. gulden)	Besparingen per jaar na resp. 2015, 2012 en 2010
2015	524 ha	80.000,-	42 miljoen	Na 2015: 210 miljoen
2012	1.446 ha	80.000,-	116 miljoen	Na 2015: 210 miljoen 2014-2015: 227 miljoen 2013: 305 miljoen
2010	2.496 ha	80.000,-	200 miljoen	Na 2015: 210 miljoen 2014-2015: 227 miljoen 2011-2013: 305 miljoen

Bij grondprijsstijgingen geldt dat hoe sneller de grondverwerving is afgerond, des te lager is het totale investeringsbedrag. Bij grondprijzdalingen geldt het omgekeerde (zie onder).

Versnelling van de grondverwerving kan gevolgen op de grondmarkt hebben. Twee varianten zijn beschouwd.

- In de eerste variant blijft de grondmobiliteit ongeveer op het niveau zoals geschetst in de vorige paragraaf en is er beperkt ruimte voor extra aankopen. Deze ruimte wordt vervolgens eerst opgevuld door de nieuwe grondverwervings-doelstellingen vanuit de nota Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur (LNV, 2000). Overigens komt men bij een gelijkblijvende grondmobiliteit met een versnelling dicht in de buurt van (of boven) de 30% marktaandeel, die DLG hanteert als operationalisatie van de regel dat men niet marktverstoring mag werken. Het wordt dan noodzakelijk om extra flankerend beleid in te zetten om de extra taakstellingen die voortkomen uit een versnelling te kunnen verwerven. De kosten van dit extra flankerend beleid zijn moeilijk in te schatten. Verondersteld is dat deze kosten maximaal gelijk zijn aan de kosten om de jaarlijks extra te verwerven hectares te verwerven tegen onteigeningsprijzen. Bij een grondprijs van 80.000 gulden gaat het om (ongeveer) 35.000 gulden per hectare extra. De volgende extra kosten worden in die variant gemaakt (zie *tabel 1.2*).

Tabel 1.2: Kosten flankerend beleid bij 100% onteigening extra te verwerven hectares t.g.v. versnelling (indicatie)

Scenario	Extra grondverwerving (in ha per jaar)	Kosten onteigening per ha	Extra kosten per jaar (in mln. gulden)
2015	524 ha	35.000,-	18 miljoen
2012	1.446 ha	35.000,-	51 miljoen
2010	2.496 ha	35.000,-	87 miljoen

- In de tweede variant is extra flankerend beleid niet nodig. Deze variant gaat uit van een stijging van de grondmobiliteit en/of van een andere planning van de nieuwe beleidsdoelen.

Versnelling particulier natuurbeheer

De versnelde realisatie van de 19.200 ha particulier natuurbeheer brengt extra kosten met zich mee in verband met waardevermindering van de grond (van landbouw- naar natuurgrond). Verondersteld is dat dit verschil 60.000,- per ha is. De extra kosten per jaar en de besparingen in latere jaren zijn (bij 0% grondprijsontwikkeling) zijn weergegeven in tabel 1.3. Bij de daadwerkelijke realisatie van dergelijke versnellingen is het wel van belang dat voldoende belangstelling bestaat voor particulier natuurbeheer.

Tabel 1.3: Kosten functiewijziging bij versnelling particuliernatuur beheer (PNB)

Scenario	Extra PNB (in ha per jaar)	Waardevermindering grond	Extra kosten per jaar (in mln. guldens)	Besparingen per jaar (in mln. guldens)
2015	212 ha	60.000,-	13 miljoen	2016 – 2018: 64 mln.
2012	530 ha	60.000,-	32 miljoen	2013 – 2018: 64 mln.
2010	848 ha	60.000,-	51 miljoen	2011 – 2018: 64 mln.

Een versnelling van de inrichting

Indien de realisatie van de EHS integraal wordt versneld, is ook de versnelling van de inrichting van belang. Daarbij gaat het niet alleen om het naar voren schuiven van de financiële middelen voor inrichting, maar ook om het versneld uitvoeren van inrichtingsprojecten. Hierbij zijn ook de procedures van belang. In de vorige paragraaf is al aangegeven dat het bij realisatie van de EHS in 2018 al van groot belang is dat de inrichting van nieuwe natuur in landinrichtingsprojecten wordt versneld. In de verschillende versnellingsscenario's is dit in versterkte mate aan de orde. Hoe ambitieuzer de versnelling, des te sneller bestaande projecten moeten worden afgerond en nieuwe projecten in uitvoering moeten worden genomen. Hierbij speelt ook de capaciteit van DLG een rol en is de medewerking van andere partijen bij landinrichting (bijvoorbeeld provincies, gemeenten, waterschappen en agrariërs) van belang. Bovendien zit er in veel gevallen tijd tussen het afronden van de grondverwerving en de realisatie van de nieuwe natuur door het ruilen van gronden en het inrichten daarvan. Dit kan knelpunten opleveren bij een integrale versnelling van zowel grondverwerving als inrichting naar hetzelfde jaar.

Effecten van een versnelling op de beheerkosten

Versnelde inrichting van gronden voor natuur betekent in principe eerder in beheer komen van deze nieuwe natuurgebieden. De overheid draagt een bepaald bedrag per hectare bij aan het beheer van deze gebieden en met een versnelling vallen deze kosten hoger uit. Doordat de beheerkosten jaarlijks terug komen is er sprake van een cumulatief effect. De extra kosten per jaar voor beheer lopen hierdoor in de verschillende versnellingsscenario's langzaam op. Hierbij zijn we voorlopig uitgegaan van gemiddelde beheerkosten (voor de overheid) van 325 gulden per ha (500 gulden per ha voor Staatsbosbeheer en 150 gulden per ha voor particulieren; zie tabel 1.4).

Tabel 1.4: Totaal kosten beheer nog in te richten reservaten en natuurontwikkeling vanaf 2001 (in miljoenen guldens)

	Scenario 2018	Scenario 2015	Scenario 2012	Scenario 2010
Totaal kosten bij 325 gulden beheerkosten per ha /j	310 miljoen	350 miljoen	395 miljoen	427 miljoen
Extra kosten t.o.v. basisscenario 2018	-	40 miljoen	85 miljoen	117 miljoen

Financiële consequenties van een versnelling EHS op de korte termijn

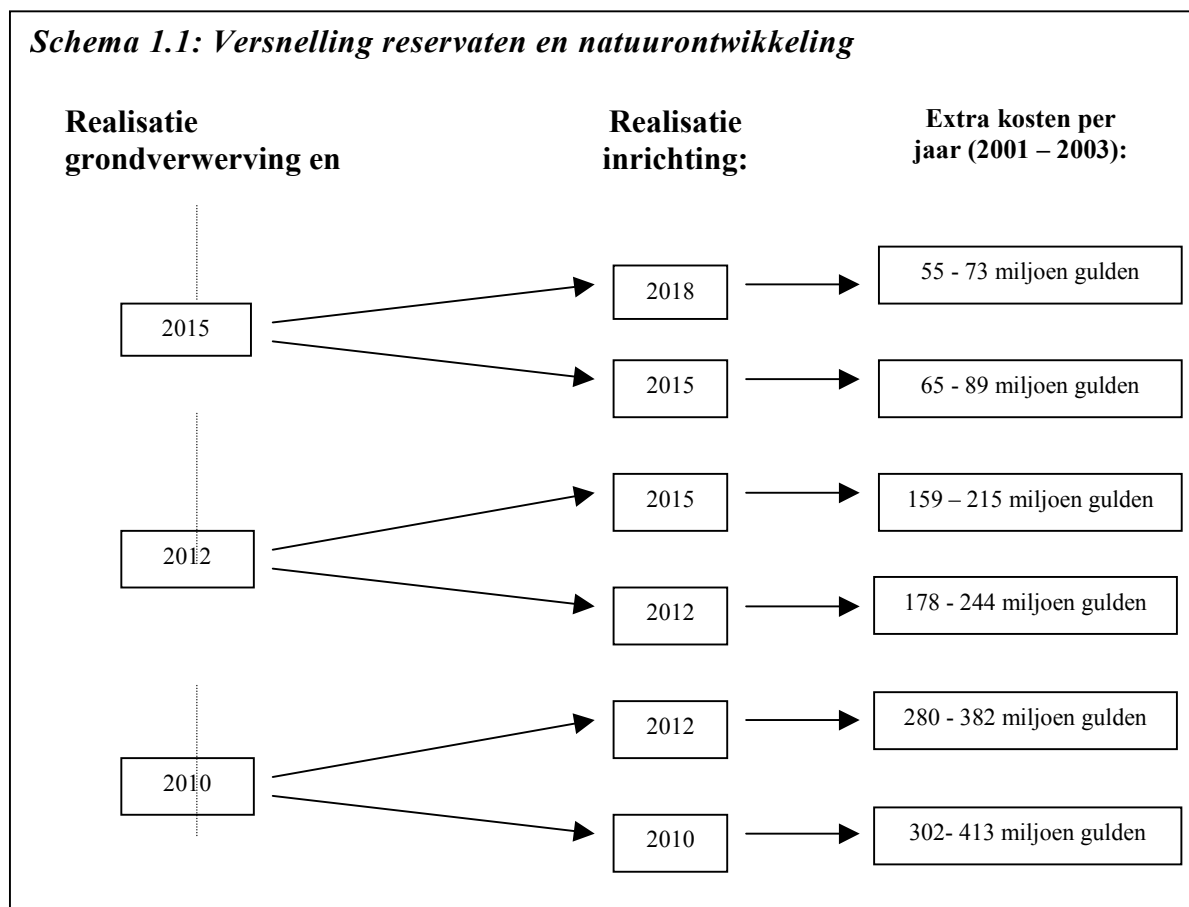
De financiële gevolgen van een versnelling van de EHS zijn in het navolgende schema voor de verschillende scenario's in beeld gebracht. Daarbij is ingezoomd op de extra kosten in 2001, uitgaande van een start van de versnelling in 2001. In de jaren daarna lopen de extra kosten iets op doordat de extra beheerkosten stijgen. Effecten van grondprijsstijgingen worden verderop behandeld.

Tabel 1.5: Extra (gemiddelde) kosten in 2001 bij versnelling reservaten en natuurontwikkeling (in miljoenen gulden)

Scenario	Kosten extra grondverwerving	Aandeel grondmarkt	Extra flankerend beleid	Extra kosten PNB (waardeverm.)	Inrichting (indicatie)	Beheer	Totaal extra kosten per jaar
2015	42 miljoen	25 – 31%	0 – 18 mln.	13 miljoen	10 – 16 mln	0 miljoen	65 – 89 mln
2012	116 miljoen	28 – 34%	0 – 51 mln.	32 miljoen	29 – 44 mln	1 miljoen	178 – 244 mln
2010	200 miljoen	31 – 37%	0 – 87 mln	51 miljoen	50 – 74 mln	1 miljoen	302 – 413 mln

Bij de versnellingsscenario's is er in eerste instantie vanuit gegaan dat de grondverwerving en de inrichting in hetzelfde jaar worden afgerond. Er zijn (wellicht meer realistische) tussenvormen denkbaar waarbij de grondverwerving bijvoorbeeld in 2010 wordt afgerond en de inrichting in 2012, zodat er na afronding van de grondverwerving nog tijd is om de gronden te ruilen en in te richten. De verschillende mogelijkheden en de financiële consequenties zijn weergegeven in het schema 1.1.

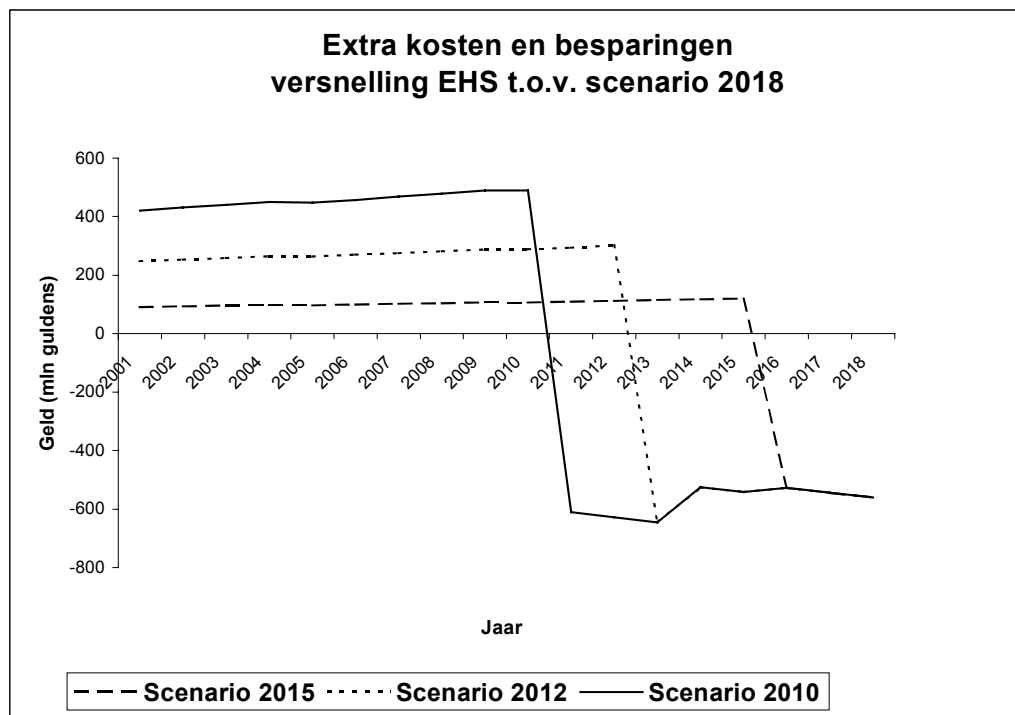
Schema 1.1: Versnelling reservaten en natuurontwikkeling

Totaalkosten versnelling EHS

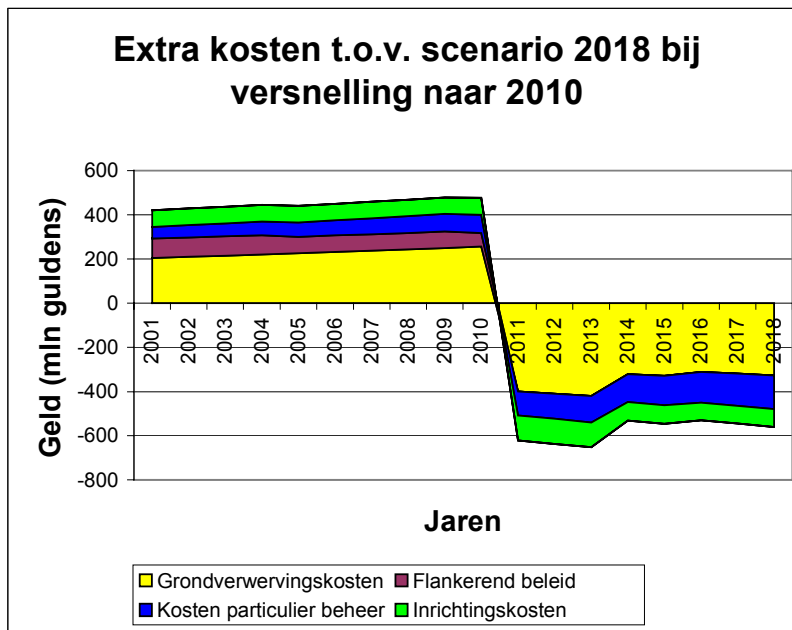
Een versnelling van de realisatie van de EHS brengt bij grondprijstijging op de korte termijn extra kosten met zich mee, mmaar op de langere termijn besparingen. In figuur 1.1 is dit weergegeven bij een grondprijstijging van 2,5% per jaar. Daarbij zijn alle hiervoor genoemde kosten meegenomen, waaronder de maximale bedragen voor flankerend beleid.

Figuur 1.1: Extra jaarlijkse kosten en besparingen voor realisatie EHS (kosten grondverwerving, extra flankerend beleid, particulier beheer, inrichting, en beheer) in de verschillende scenario's ten opzichte van het scenario 2018 bij een reële grondprijzontwikkeling van 2,5% stijging per jaar

In de figuur 1.2 is het scenario 2010 uit bovenstaande figuur nogmaals weergegeven, maar ditmaal met een uitsplitsing van de verschillende kostensoorten. De beheerskosten zijn relatief gering en zijn niet in de figuur opgenomen.

Figuur 1.2 Extra kosten bij versnelling naar 2010 ten opzichte van het scenario 2018

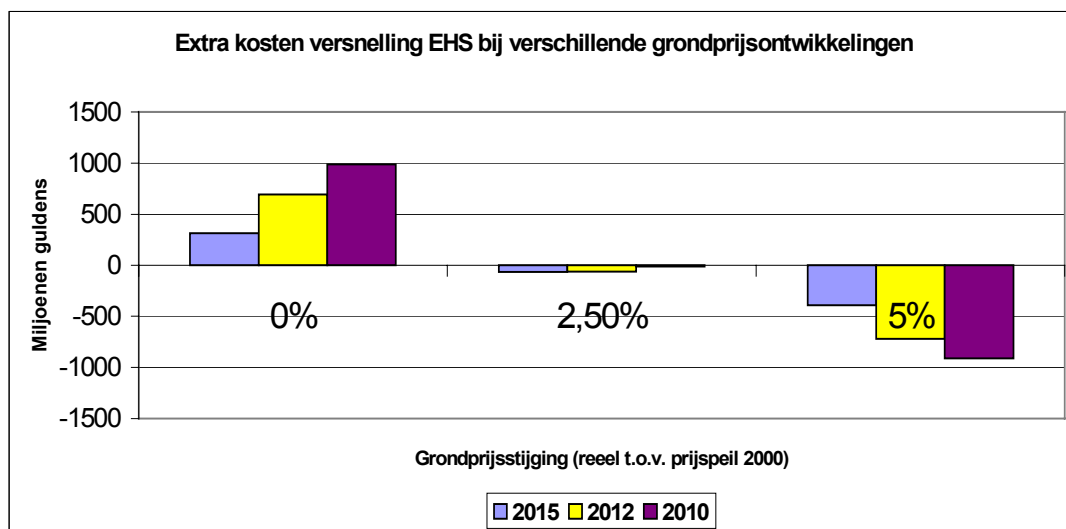
Totaalkosten versnelling bij grondprijsstijgingen

Bij voortgaande reële grondprijsstijgingen kan een versnelling per saldo zelfs goedkoper uitvallen dan realisatie in 2018. Eerder is al aangegeven dat het beleid bij de huidige grondmobiliteit aan het maximum zit van de hoeveelheid grond die op de vrije markt kan worden verworven tegen agrarische grondprijzen. Er is nu nog ruimte op de grondmarkt, maar deze zal in principe worden opgevuld door de grondverwerving voor nieuwe doelstellingen (m.n. voor de robuuste verbindingen). De grondverwerving ten behoeve van een versnelling zal derhalve extra inspanningen vergen. Indien deze gronden tegen onteigeningsvergoedingen worden verworven, brengt dit circa 25.000 tot 35.000 gulden per hectare aan extra kosten met zich mee. Voorts zijn er extra beheerkosten bij een versnelling.

In de figuur 1.3 is aangegeven dat bij een reële grondprijsstijging van 2,5% per jaar de extra kosten geheel worden terug verdiend. Bij een grondprijsstijging van 5% per jaar treden er al forse besparingen op. Indien de grondmobiliteit op de agrarische grondmarkt zich positiever ontwikkelt dan hier geschetst, zijn de besparingen nog hoger omdat minder hoeft te worden geïnvesteerd in flankerend beleid.

Gevolg is wel dat een deel van de gronden tegen onteigeningsprijzen worden verworven. Een eventueel prijsopdrijvend effect hiervan is niet meegenomen in deze analyse. In totaal wordt in het scenario 2010 op deze manier bijna 40% van de totale taakstelling tegen onteigeningsprijzen verworven. In de scenario's 2012 en 2015 is dat respectievelijk 34% en 12%. Daarbij hoeft het overigens niet daadwerkelijk om onteigening te gaan.

Figuur 1.3 Extra kosten van versnelling EHS bij verschillende grondprijsontwikkelingen

Alternatieve manier van realisatie

Bij een grondprijsstijging van 5% en een versnelling naar 2010, is eerder al aangegeven dat een realisatie met de huidige aanpak van landinrichting, procedureel moeilijk wordt. In dit scenario treedt een besparing op van ruim 900 miljoen. Met dat bedrag kan nog ongeveer 30.000 ha extra tegen onteigeningsprijzen worden verworven. Op deze manier kan in dit scenario budgetneutraal 85% van de resterende taakstelling worden aangekocht op basis van volledige schadeloosstelling van de uitgekochte boeren. In dit scenario kan ook een alternatieve aanpak worden overwogen met grondverwerving op basis van volledige schadeloosstelling binnen de begrensde gebieden, waarbij buiten de begrensde gebieden de ruilgrond wel tegen agrarische waarde wordt aangekocht. In deze variant kan meer grond binnen de begrensde gebieden worden gekocht en hoeft minder gebruik te worden gemaakt van ‘ruil’. Hierdoor krijgen agrariërs binnen de begrenzingen ook de mogelijkheid om te hervestigen in een ander gebied.

1.4 Realisatie robuuste verbindingen en kwaliteitsimpuls landschap in 2020

1.4.1 Robuuste verbindingen

Het beleid voor de robuuste verbindingen moet nog nader worden ingevuld. Daarbij spelen met name de provincies een belangrijke rol. Daarbij wordt globaal uitgegaan van realisatie op basis van dezelfde uitgangspunten als bij natuurontwikkeling. Voor een 1ste tranche robuuste verbindingen van 13.000 ha is financiering gerealiseerd. Daarbij wordt uitgegaan van grondverwerving en inrichting in gelijke eenheden in de periode 2001 tot en met 2020. Een 2de tranche robuuste verbindingen zal 11.000 tot 17.000 ha functieverandering gaan inhouden. Op basis van de gepresenteerde uitgangspunten over de kosten van grondverwerving, inrichting en beheer kost dit:

- Bij een 2de tranche van 11.000 ha in totaal 1,1 – 1,2 miljard gulden en daarmee 55 – 60 miljoen per jaar;
- Bij een 2de tranche van 17.000 ha in totaal 1,7 – 1,9 miljard gulden en daarmee 85 – 95 miljoen per jaar.

Daarbij is ervan uit gegaan dat er geen extra flankerend beleid (boven op wat nu bij grondverwerving gebruikelijk is) hoeft te worden ingezet om de grond te verwerven. Dit is gebaseerd op de inschatting van DLG dat de grondmobiliteit iets lijkt te stijgen en er nog wel 1.200 – 2.200 ha grond extra verworven kan worden per jaar. Deze ruimte wordt ongeveer ingevuld door de geplande grondverwerving voor de robuuste verbindingen.

Bij de planning van de verwerving en de inrichting van de robuuste verbindingen is uitgegaan van de LNV planning *in jaarlijks gelijke eenheden* van tot en met 2020. Indien we de vergelijking trekken met de start van de natuurontwikkelingsprojecten in 1990, lijkt deze planning in de eerste jaren niet erg realistisch. De grondverwerving moet immers nog worden gestart en deze kan pas goed beginnen indien de begrenzingsen zijn vastgesteld. Dit is nog niet gebeurd. De ervaring bij natuurontwikkeling is dat de grondverwerving langzaam op gang komt en na zo'n vijf jaar aardig op schema begint te lopen. Verder is de ervaring dat de oplevering aan de eindbeheerder enkele jaren achterloopt bij de grondverwerving. Na de aankoop moet deze immers veelal nog worden geruimd en ingericht. Dit vindt naar schatting in 2/3 van de taakstelling plaats in landinrichtingsprojecten. De nieuwe taakstellingen vanuit de robuuste verbindingen zullen daarmee ook nog moeten worden ingepast in bestaande landinrichtingsprojecten of er zullen nieuwe projecten moeten worden gestart. Ook deze processen kosten tijd. Hierdoor kunnen bij reservering van de bijbehorende financiële middelen er in de eerste jaren geldbedragen over blijven, terwijl er in latere jaren tekorten ontstaan. Deze aspecten spelen ook een rol in de mogelijkheden om een versnellingscenario van de grondverwerving en of de inrichting van de EHS en de randstadgroenstructuur te realiseren. Een optie is flexibilisering van de inzet van de middelen voor de robuuste verbindingen met het oog op extra grondverwerving in het kader van natuurontwikkeling.

Kwaliteitsimpuls landschap

Het beleid voor de kwaliteitsimpuls landschap moet nog nader worden ingevuld. Hierbij spelen de provincies ook een belangrijke rol. Voor een 1ste tranche van 20.000 ha (waarvan maximaal 5.000 ha grondverwerving) aanleg en herstel van kenmerkende landschapselementen is geld gereserveerd. Daarbij wordt uitgegaan van grondverwerving en inrichting in gelijke eenheden in de periode 2001 tot en met 2020. Een 2de tranche van een gelijke omvang zal op basis van de gepresenteerde uitgangspunten over de kosten van grondverwerving, inrichting en beheer, ongeveer 725 miljoen gulden gaan kosten. Dat is ongeveer 36 miljoen gulden per jaar. Bij de realisatie van de kwaliteitsimpuls landschap geldt net zoals bij de robuuste verbindingen dat de begrenzing en de planvorming nog op gang moet komen en dus een realisatie in gelijke eenheden per jaar vanaf 2001 moeilijk zal worden. Hierbij zijn de opstart problemen wellicht minder omvangrijk dan bij de robuuste verbindingen omdat deze projecten waarschijnlijk voor een deel nog wel in te passen zijn in bestaande projecten.

1.5 Versnelling robuuste verbindingen en kwaliteitsimpuls landschap naar 2015, 2012 en 2010

Een eventuele versnelling van het nieuwe beleid voor robuuste verbindingen en de kwaliteitsimpuls landschap bovenop een versnelling van de EHS (naar het zelfde jaar) brengt in de eerste jaren extra kosten met zich mee. Deze zijn indicatief weergegeven in de volgende tabellen. Daarbij is telkens uitgegaan van realisatie grondverwerving en inrichting in het zelfde jaar. Tevens hebben de versnellingscenario's betrekking op een versnelling van de 1ste

en de 2de tranche. Daarbij zijn de kosten van een financiering van de 2de tranches niet meegenomen. Deze zijn weergegeven in paragraaf 1.4.

Tabel 1.6: Extra (gemiddelde) kosten per jaar 2001 – 2003 bij versnelling robuuste verbindingen

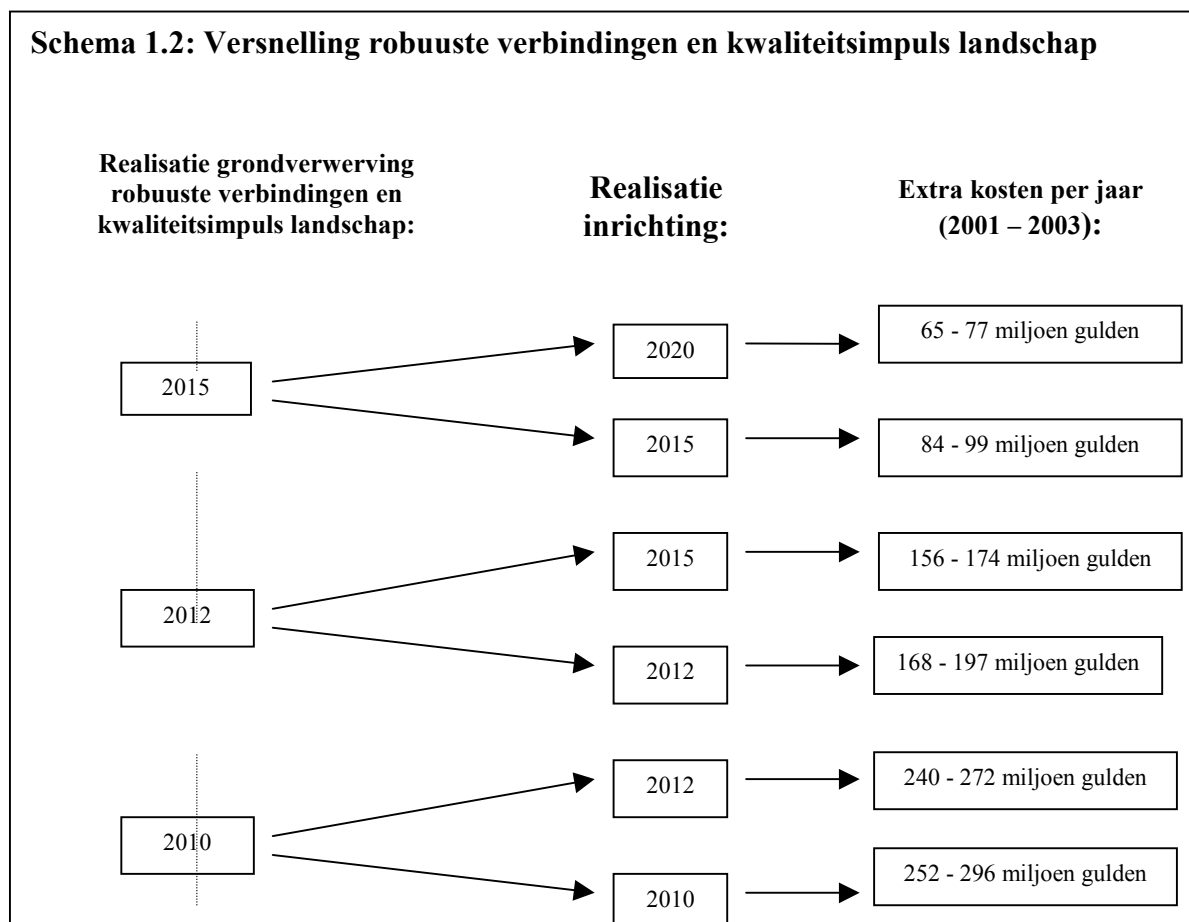
Scenario	Kosten extra grondverwerving	Aandeel grondmarkt	Extra Flankerend beleid	Inrichting (indicatie)	Totaal extra kosten per jaar
2015	40 miljoen	27 – 31%	9 - 18 miljoen	10 – 13 mln	59 – 71 miljoen
2012	80 miljoen	31 – 36%	18 - 35 miljoen	20 – 26 mln	118 – 141 miljoen
2010	120 miljoen	35 – 41%	27 - 53 miljoen	30 – 39 mln	177 – 212 miljoen

Tabel 1.7: Extra (gemiddelde) kosten per jaar 2001 – 2003 bij versnelling kwaliteitsimpuls landschap

Scenario	Kosten extra grondverwerving	Extra Flankerend beleid	Inrichting (indicatie)	Totaal extra kosten per jaar
2015	13 miljoen	3 – 6 miljoen	9 miljoen	25 – 28 miljoen
2012	27 miljoen	6 – 12 miljoen	17 miljoen	50 – 56 miljoen
2010	40 miljoen	9 – 18 miljoen	26 miljoen	75 – 84 miljoen

Ook hier treden na 2015, 2012 en 2010 besparingen op in de uitgaven. Daarbij geldt dat een versnelling van dit nieuwe beleid ook te maken heeft met de verwachte aanloopproblemen in de eerste jaren. Dit alles maakt dat zeker een versnelling naar 2010 veel barrières kent, zeker bij de uitgangspunten van vrijwillige grondverwerving en realisatie van 65% van de robuuste verbindingen in landinrichting. De totale financiële consequenties van een versnelling van dit nieuwe beleid zijn in het volgende schema nog eens in beeld gebracht. Daarbij wordt (nogmaals) aangetekend dat de varianten waarbij de grondverwerving enkele jaren voor de inrichting moet worden afgerond, als meer realistisch worden beoordeeld.

Schema 1.2: Versnelling robuuste verbindingen en kwaliteitsimpuls landschap

2. Analyse van versnelling van de realisatie van de Randstadgroenstructuur

Drs. W. Kuindersma (DLO/Alterra) m.m.v. Ir. A.J.M. de Schutter (DLG), Dr. ir. E.G.M. Dessing (DLG), Ir. J.J. Smit (DLG)

2.1 Realisatie randstadgroenstructuur in 2013 en VINAC taakstellingen in 2010

Belangrijke conclusies met betrekking tot de realisatie van de randstadgroenstructuur taakstellingen in 2013 zijn:

- Met de huidige aanpak en middelen (en onder de huidige omstandigheden) kan een belangrijk deel van de geplande projecten niet of in beperkte mate worden gerealiseerd.;
- De taakstellingen voor VINAC en eventuele nieuwe taakstellingen voor groen in de Randstad zullen (voor zover ze gerealiseerd moeten worden in dezelfde gebieden met een hoge stedelijke druk) zeer waarschijnlijk op dezelfde problemen stuiten.

Het cruciale punt voor realisatie van de randstadgroenstructuur en VINAC gebieden is de mate waarin LNV er in slaagt om de grondverwerving (weer) op gang te krijgen. Gezien de huidige omstandigheden en gegeven de huidige doelstellingen, is voor de randstadgroenstructuur en het VINAC groen een benadering zoals bij de (versnelde) realisatie van de EHS niet de meest kansrijke. In een alternatieve benadering staan (verdergaande mogelijkheden voor de inzet van) onteigening en het creëren van planologische duidelijkheid centraal. Naar schatting is verwerving op onteigeningsbasis in 30 – 60% van de resterende taakstellingen nodig. Dit zal naar schatting voor de randstadgroenstructuur zo'n 3 – 7 miljoen per jaar extra kosten en in de periode 2004 tot en met 2010 nog eens 3 – 7 miljoen voor de realisatie van de VINAC taakstellingen. Daarbij zijn de kosten voor het herstellen van ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen (of bestemmingen) in de plangebieden nog niet meegenomen (bijv. de kosten voor het uitkopen van glastuinbouw). Het is nog duidelijk wat de omvang van dit probleem is en wat de kosten zijn die hiermee samenhangen.

Planologische duidelijkheid is een belangrijke succesfactor voor dit beleid. Het inzetten van onteigening draagt hieraan bij. Ook de vastlegging van de groenbestemming in het Structuurschema groene Ruimte 2, de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening (groene contour), Streekplannen en bestemmingsplannen kan hieraan een bijdrage leveren, alsmede de toepassing van onteigening mogelijk maken. Vooral de vastlegging in bestemmingsplannen is van belang. Op dit moment leggen gemeenten over het algemeen de groenbestemming pas vast als het groen is gerealiseerd. Aan de wijziging van een bestemmingsplan zit wel de bepaling vast dat de nieuwe bestemming binnen 10 jaar kan worden gerealiseerd. Tevens is het voor de huidige grondeigenaren mogelijk om de vastgelegde bestemming zelf te realiseren.

De rijksoverheid zal dan wel per gebied (en dan met name de SGP's en de aanpalende VINAC gebieden) afspraken moeten maken met de betrokken overheden (en andere partijen) om over inzet instrumentarium en het creëren van planologische duidelijkheid te komen. Mogelijk blijkt hieruit dat er ook andere realisatievormen van de genoemde plannen mogelijk

zijn. Bij de inrichting van de randstadgroenstructuur spelen vergelijkbare factoren als bij de EHS.

Overigens is bij de berekening van de extra kosten telkens uitgegaan van de huidige aanpak en de norm van 130.000 gulden per hectare. In een aantal plangebieden liggen de grondprijzen op dit moment fors boven deze normen. De voorgestelde aanpak met onteigening en planologische duidelijkheid is hiermee in een situatie van sterk stijgende grondprijzen door stedelijke druk al vrij snel goedkoper dan het betalen van de huidige of de toekomstige marktwaarde van de grond.

Naast de randstadgroenstructuur en de VINAC gebieden zijn er nogal wat grondverwervings-taakstellingen vanuit het natuurbeleid in of in de buurt van de randstad die de druk op de grond kunnen verhogen. Mogelijk krijgt een deel van deze taakstellingen met dezelfde problemen te maken als men bij de realisatie van de randstadgroenstructuur op is gestuit. In dit verband is daar geen onderzoek naar gedaan, maar wordt er slechts op gewezen.

2.2 Versnelling randstadgroenstructuur en VINAC taakstellingen naar 2008

De versnellingsscenario's voor de randstadgroenstructuur en VINAC doelstellingen bouwt sterk voort op het eerder geschetste uitvoeringstraject voor de realisatie van deze doelstellingen in het basisscenario. Zonder uitvoering van de voorgestelde maatregelen in het basisscenario heeft de invoering van een versnelling weinig zin. Sterker nog een beoogde versnelling van de randstadgroenstructuur en de VINAC doelen naar 2008 en 2010 maakt de voorgestelde aanpak met 30 – 60% onteigening en planologische duidelijkheid alleen maar meer noodzakelijk. Daarbij is een versnelling van de VINAC alleen aan de orde in de versnelling naar 2008, omdat deze doelen in het basisscenario in de periode 2004 - 2010 moeten zijn gerealiseerd.

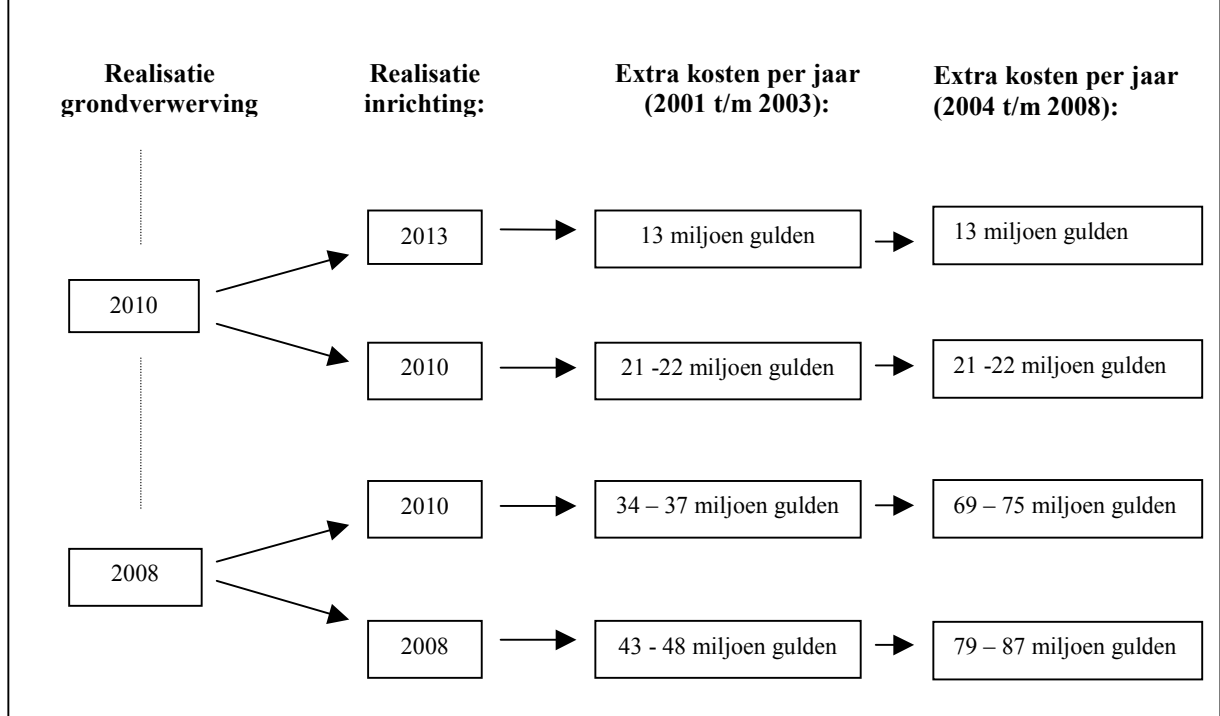
De versnelling heeft tot gevolg dat op de korte termijn de kosten voor verwerving en inrichting stijgen. Voor de jaren 2001 tot en met 2003 gaat het jaarlijks om de volgende investeringen. Daarbij zijn de beheerskosten buiten beschouwing gelaten.

Tabel 2.1: Extra (gemiddelde) kosten per jaar 2001 – 2003 bij versnelling randstadgroenstructuur

Scenario	Kosten extra grondverwerving	Inrichting (indicatie)	Totaal extra kosten per jaar
2010	13 miljoen	8 – 9 miljoen	21 – 22 miljoen
2008	26 – 28 miljoen	17 – 20 miljoen	43 – 48 miljoen

In de periode na 2003 en alleen in het scenario 2008 wordt ook de versnelling van de VINAC doelen van belang. Dit levert 36 – 39 miljoen aan extra jaarlijkse kosten op in de periode 2004 tot en met 2008. Na 2008 respectievelijk 2010 treden vervolgens besparingen op in de uitgaven ten opzichte van het basisscenario.

Bij deze versnellingsscenario's is telkens uitgegaan van realisatie van grondverwerving en inrichting in hetzelfde jaar. Zoals eerder betoogd blijkt in de praktijk de inrichting meestal enkele jaren achter te lopen bij de grondverwerving. In het navolgende schema zijn de verschillende mogelijkheden aangegeven.

Schema 2.1: Versnelling randstadgroenstructuur en VINAC

3. Versnelling van de realisatie van de milieuecondities voor EHS realisatie

Dr. A. van Hinsberg, ing. G.P. Beugelink, drs. I. Soenario m.m.v. M.L.P. van Esbroek, drs. F. Lips, dr.ir. W.A.J, van Pul, ir. H. van Zeijts, ir. G.J van den Born, ing. J.D. Kunst, ir M.J.H. Pastoors (allen RIVM)

3.1 Inleiding

In Natuurbalans 2000 is aangegeven dat bij het vastgestelde milieubeleid de verwachte milieukwaliteit van de EHS in 2020 niet voldoende zal zijn voor de beoogde natuur. Naast versnippering zijn verdroging en te hoge deposities van stikstof en potentieel zuur de voornaamste knelpunten. In sommige ecosystemen speelt ook toxische druk van zware metalen een rol (Milieuverkenning 5, RIVM, 2000). Samengevat meldt de Natuurbalans 2000 over de milieukwaliteit in de EHS:

- *Voor ongeveer tweederde van het areaal grondwaterafhankelijke natuur blijft verdroging rond 2020 naar verwachting een knelpunt. De druk op vochtminnende natuur blijft onverminderd hoog.*
- *Door de uitvoering van het vastgestelde milieubeleid zullen verzuring en vermesting tussen nu en 2020 afnemen. De overschrijding van de kritische depositie in driekwart van het areaal natuurgebied wordt teruggebracht tot de helft van het areaal. De omstandigheden voor de ontwikkeling van de natuurdoeltypen worden daarmee aanzienlijk verbeterd. Een verdere reductie van de depositie is echter noodzakelijk (voor realisatie van natuurdoelstellingen).*
- *Grote knelpunten spelen op de droge heiden en zandverstuivingen, in de bossen op de hogere zandgronden, de droge schraalgraslanden en de rivierduinen. Maar ook blijven de milieuecondities ver achter in grote delen van de nattere natuurdoeltypen zoals vochtige heide en hoogveen, natte schraalgraslanden en bronbossen.*

Ten aanzien van de ruimtelijke samenhang (versnippering) van de EHS wordt gemeld dat:

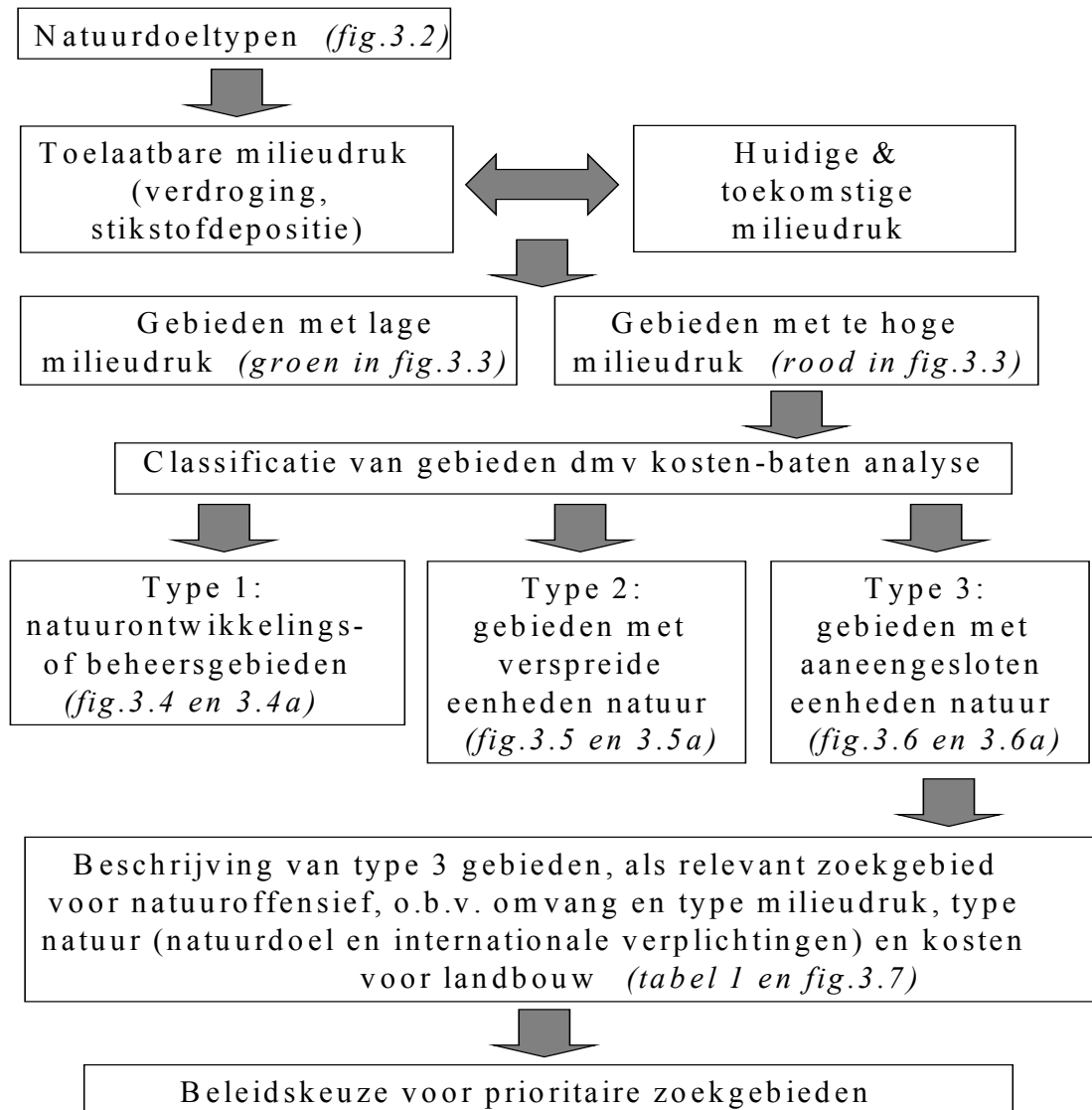
- *Voor het merendeel van de bos- en moerassoorten (wat betreft de fauna) betekent realisatie van de natuurdoeltypen een belangrijke verbetering. Het areaal leefgebied met een goede ruimtelijke samenhang neemt toe. Meer dan de helft van het areaal blijft echter zodanig versnipperd, dat de meest kritische soorten afwezig zullen zijn of in suboptimale dichtheden voorkomen.*
- *De perspectieven voor bosdieren met een groot ruimtebeslag (bijvoorbeeld boomarter) worden beter, maar blijven nog grotendeels onvoldoende. De perspectieven voor moerasdieren met een groot ruimtebeslag (zoals de otter) blijven ronduit slecht.*
- *Voor de soorten die voorkomen op heide, stuifzand en hoogveen blijft de EHS versnipperd.*

In het licht van deze noties en omdat het milieubeleid nog is aangescherpt, is de relevante vraag vanuit het Natuuroffensief perspectief met name *in welke gebieden* de gewenste natuurkwaliteit versneld wel kan worden gerealiseerd door een versnelde verbetering van de milieukwaliteit.

3.2 Werkwijze

In figuur 3.1 is de gevolgde werkwijze schematisch weergegeven.

Figuur 3.1 Werkwijze

3.3 Geldigheid van de onderzoeksresultaten

Verondersteld is dat de belangrijkste kans voor een versnelde aanpak van de milieuknelpunten verdroging en vermessing, gezien de vraag gezocht en gevonden kan worden, in het versneld aankopen van landbouwgrond t.b.v. natuur(ontwikkeling) omdat:

- generieke (milieu)maatregelen niet “richtbaar” zijn op specifieke knelpunten; ze worden als het ware verdund over een groot oppervlak, terwijl met een gerichte maatregel (i.c. aankoop) het beoogde effect beter kan worden gedimensioneerd in ruimte en tijd;
- implementatie van generieke maatregelen doorgaans meer tijd, geld en breder draagvlak vergt.

De resultaten van dit onderzoek zijn niet zelfstandig bruikbaar voor de keuze van gebieden. Het is essentieel, dat in overleg met de provincie en/of regionale directies van LNV wordt getoetst of de keuze voor een bepaald gebied, dat uit dit onderzoek naar voren komt, wordt ondersteund door beleidsprocessen, draagvlak e.d. in dat gebied. Daarnaast kunnen de feitelijke omstandigheden in zo'n gebied -door veroudering van de gebruikte bestanden maar ook door schaafeffecten- anders zijn dan uit de analyses blijkt. Ook op dit punt wordt een toets in het veld sterk aanbevolen.

De berekende kosten zijn zeer indicatief van aard. Het uitgevoerde onderzoek is in feite een geaggregeerde kosten-baten analyse, waarbij zwaar geleund is op beschikbare digitale bestanden in combinatie met GIS-technieken. Zowel de grootte van het milieuknelpunt in het betreffende gebied –eigenlijk de kans dat afstand tussen de huidige en de maximaal toelaatbare belasting kan worden overbrugd- als het draagvlak in de streek zijn niet in de beschouwingen betrokken. Gedetailleerde aanvullende modelstudies kunnen ook gebruikt worden voor een verdere optimalisatie van de kosten baten analyse.

In een aantal gevallen –voornamelijk in de aan natuur grenzende beïnvloedingszones- zal de aankoop van landbouwgrond wellicht vermeden kunnen worden door de reguliere landbouw om te vormen tot een vorm van verbrede landbouw. Echter ook landbouw op ecologische of biologische grondslag stelt dezelfde eisen aan de drooglegging en ontwatering als reguliere landbouw. Deze vormen van landbouw bieden derhalve niet zonder meer een oplossing voor het verdrogingsprobleem.

Als ondergrond voor het onderzoek is het concept van de provinciale natuurdoeltypekaart (versie mei 2000) gebruikt; zie figuur 3.2. De indeling in de 4 hoofdgroepen resp. natuurlijk (1), begeleid natuurlijk (2), half-natuurlijk (3) en multifunctioneel (4) is op te vatten als een maat voor de natuurlijkheid en biodiversiteitsdoelen. Voor dit onderzoek is het van belang te weten, dat qua milieutolerantie geen onderscheid is gemaakt tussen de hoofdgroepen; multifunctionele natuurdoeltypen zijn op dezelfde wijze beschouwd als de nagenoeg natuurlijke typen. Het is echter aannemelijk, dat de nagenoeg natuurlijke typen zwaardere eisen stellen aan de milieucondities dan de multifunctionele natuurdoeltypen. De keuze voor minder ambitieuze natuur is derhalve niet vertaald in minder ambitieuze milieu-eisen.

Omdat de gegevens van Limburg op het moment waarop deze kaart is gemaakt niet beschikbaar waren, ontbreekt deze provincie. De consequentie hiervan is dat voor Limburg geen analyse gemaakt kon worden en er dus ook geen gebieden met mogelijkheden voor versnelling zijn benoemd. E.e.a. heeft ook consequenties voor de kostenberekening voor gebieden die op de grens van Limburg en Noord-Brabant liggen i.c. de Grote Peel en Mariapeel.

Zowel voor verdroging als voor de stikstofdepositie is van de huidige toestand uitgegaan. Voor verdroging is verondersteld, dat voldaan moet worden aan twee voorwaarden wil een versnelde aanpak van de verdrogingsproblematiek mogelijk zijn:

- binnen een (deel-)stroomgebied moet een relatief groot areaal verdroogd natuurgebied aanwezig zijn, m.a.w. er moet sprake zijn van een relatief grote mogelijkheid tot natuurwinst (baten);
- het areaal landbouw binnen het verdroogde gebied en het hydrologische beïnvloedingsgebied daarom heen (500m) moet relatief klein zijn i.v.m. de kans op vernattingsschade c.q. de noodzaak tot aankoop van het betreffende landbouwareaal (kosten).

Voor de depositie van stikstof (en daaraan gerelateerd potentieel zuur) is een soortgelijke analyse gemaakt:

- alleen het areaal natuur met een stikstofprobleem is in beschouwing genomen (baten).
- het areaal landbouw binnen de natuurgebieden met een stikstofprobleem moet relatief gering zijn (kosten).

Volgens bovenstaande systematiek zijn de natuurgebieden met een stikstofprobleem gecombineerd met de verdroogde gebieden tot een geïntegreerde kaart (zie figuren 3.4, 3.5 en 3.6).

3.4 Gebieden en kenmerken

Op hoofdlijnen zijn op de kaart in figuur 3.4 drie typen gebieden te onderscheiden:

Type 1. **Gebieden met natuurdoelen waar het grondgebruik (nog) overwegend landbouwkundig is**; zie figuur 3.4 en 3.4a. Bij nadere analyse blijken dit natuurontwikkelingsgebieden te zijn, die nog in landbouwkundig gebruik zijn, of beheersgebieden waar landbouw de hoofdfunctie is (en blijft), bijv een weidevogelgebied. Meestal gaat het om multifunctionele natuur.

Type 2. **Ruimtelijk verspreide, overwegend kleine eenheden natuur met daaromheen veel landbouw**; zie figuur 3.5 en 3.5a. Veelal gevoelige natuur met lokaal relatief veel doelsoorten.

Type 3. **Grote eenheden bestaande natuur met landbouw in zones langs de rand en/of in enclaves en intrusies**; zie figuur 3.6 en 3.6a. Doorgaans gaat het om grootschalige natuur en/of grotere eenheden gevoelige/multifunctionele natuur.

Voor elk type gebied kan vervolgens een aankoop- en/of maatregelenstrategie worden gevolgd om de milieucondities versneld op orde te brengen, nl.:

- ad 1. In beheersgebieden ligt het voor de hand om versneld beheerscontracten af te sluiten. Overigens past hierbij de opmerking, dat hiervan geen overwegende verbetering van de milieukwaliteit in het betreffende gebied mag worden verwacht. Natuurontwikkelingsgebieden zijn gebaat bij het versneld aankopen en inrichten. Gezien het grote areaal zal versnelling in deze gebieden waarschijnlijk een relatief groot beslag leggen op het beschikbare budget;
- ad 2. Door de versnipperde ligging van de gebieden met natuurdoelen is de invloed vanuit de omliggende landbouw relatief groot. Het versneld verbeteren van de milieucondities in deze gebieden is mogelijk, maar legt waarschijnlijk een onevenredig groot beslag op de middelen. Aanbevolen strategie: versnelling van de generieke vermindering van de milieudruk; in de tussentijd kwetsbare gebieden veiligstellen d.m.v. beheer en OBN-maatregelen en grotere eenheden natuur realiseren (EHS+) door gerichte aankopen in de aangrenzende beïnvloedingsgebieden;
- ad 3. De gebiedsgerichte strategie voor deze gebieden is: versnelling van de (toch al voorgenomen) aankoop van de landbouwenclaves en de randzones binnen de EHS. Hierdoor kunnen de milieucondities worden verbeterd in een gebied dat aanzienlijk groter is dan het aangekochte gebied (multiplier-effect).

Over het geheel gezien bieden de Type 3 gebieden, in het bijzonder die waar sprake is van enclaves zoals bijvoorbeeld het Dwingelderveld in Drenthe en het gebied rond de Hierdense Beek op de Veluwe, de meeste potenties voor het versneld op orde brengen van de milieucondities. In tabel 1 en figuur 3.7 zijn alle type 3 gebieden benoemd en zijn indicatief een aantal kenmerken van die gebieden weergegeven.

Het is mogelijk om binnen de type 3 gebieden een prioriteitsvolgorde aan te brengen op basis van in het beleidsproces te kiezen criteria, zoals bijvoorbeeld:

- Maximaal inzetten op de winst in bijzondere natuur, d.w.z. inzetten op een klein aantal gebieden waar sprake is van (potentieel) hoge natuurkwaliteit (droog, nat, zeldzaamheid, internationale betekenis e.d.) of;
- Maximaal inzetten op de winst in termen van algemene natuurwinst, d.w.z. in een beperkt aantal gebieden de milieudruk terug brengen tot onder de kritische waarden of;
- Zo groot mogelijk spreiding van de natuurwinst, d.w.z. in veel gebieden de milieudruk (beperkt) reduceren tot een waarde die nog wel boven de kritische waarde ligt en verdere reductie aan het generieke beleid overlaten of;
- Maximaal inzetten op zwaar belaste gebieden, d.w.z. versneld schoon maken van gebieden met een hoge milieudruk.

Daarnaast kan bij de prioritering rekening worden gehouden met kosten- en/of baten beïnvloedende factoren als:

- Aansluiting zoeken bij “schone gebieden”, d.w.z. gebieden waar de huidige en/of toekomstige milieuocondities al toereikend zijn en die gebieden benutten als condensatiekernen;
- Kiezen voor de versnelde aankoop van gebieden in regio’s waar een snelle stijging van de grondprijzen wordt verwacht;
- Kiezen voor versnelde aankoop van gebieden die al een zekere status hebben, bijv. Vogelrichtlijn, Habitat, e.d.
- Gebieden die in aanmerking komen als bergingsmogelijkheid voor water (meekoppeling met het beleid inzake ruimte voor water).

In de bijlagen 3.1 t/m 3.3 zijn de Type 3 gebieden, bij wijze van voorbeeld, gesorteerd volgens respectievelijk “grootte” en “Vogelrichtlijn/Habitatrichtlijn-gebied”, “grootte” en “soort natuurdoeltype”, en “grootte” en “mate van stikstofbelasting en verdroogd areaal”.

3.5 Toekomstig schone gebieden

Ten aanzien van de “toekomstig schone gebieden” valt nog op te merken, dat het beeld van de overschrijdingen van de kritische stikstofdepositiewaarden van de natuurdoeltypen voor 2020, zoals weergegeven in NB2000 (blz 107) is gebaseerd op een nationaal emissieniveau, dat dicht ligt tegen het afgesproken niveau in UN-ECE verband (Göthenborg-protocol 1999). Dit geldt ook voor het niveau van de andere stikstofbronnen en het buitenland. In het NMP3 zijn emissiedoelstellingen voor 2010 gedefinieerd die veel verder gaan dan de UN-ECE-plafonds, i.e. voor zowel ammoniak als stikstofoxiden meer dan een halvering van de emissies. In het kader van de Evaluatie van de Verzuringsdoelstellingen worden deze emissiedoelstellingen heroverwogen. Bij dit soort emissieniveau's en aannemende dat het buitenland gelijke reducties realiseert, zal het areaal beschermde natuur aanzienlijk hoger liggen dan weergegeven in de NB2000.

3.6 Kosten

De in tabel 1 opgenomen kosten zijn uiterst globaal begroot. Voor de herstel- en inrichtingskosten voor de verdrogingsbestrijding is uitgegaan van f11.000,-/ha (bron: DLG, 3^e voortgangsrapportage GeBeVe). Omdat per definitie alleen sprake kan zijn van verdroging in terreinen met een natuurfunctie, m.a.w. het gaat om het herstel van de hydrologie in

bestaande natuurgebieden, is inrichting –en het gebruik van daarvoor bestemde budgetten– niet aan de orde. Volgens deze zienswijze betreffen deze inrichtingskosten dus extra kosten, die niet elders zijn begroot.

Anderzijds is het zo, dat een deel van de verdroging binnen landinrichtingsprojecten wordt aangepakt. Dat zou de stelling rechtvaardigen, dat de verdrogingsbestrijding deels via de voor landinrichting beschikbare budgetten wordt gefinancierd. Er zijn echter geen cijfers bekend op basis waarvan een verdere verdeling kan worden gemaakt. Naar schatting gaat het om globaal 25% van de kosten, waarvoor financiering in landinrichtingsbudgetten beschikbaar is.

Voor de opbrengstderving als gevolg van de nattere omstandigheden op nabij gelegen landbouwpercelen is een gemiddelde van $f456,=$ /ha aangehouden (Bron IKC-L, publ 137). Omdat de spreiding in dit bedrag zeer groot is, nl. van $f18,=$ /ha voor snijmaïs tot $f18.000,=$ /ha voor vollegrondstuinbouw, zijn de berekende kosten niet meer dan een grove indicatie. Uitgaande van deze bedragen zijn de kosten om de verdroging in alle type 3 gebieden te bestrijden ca $f1.600$ miljoen (eenmalige investering) en ca $f28$ miljoen opbrengstderving per jaar.

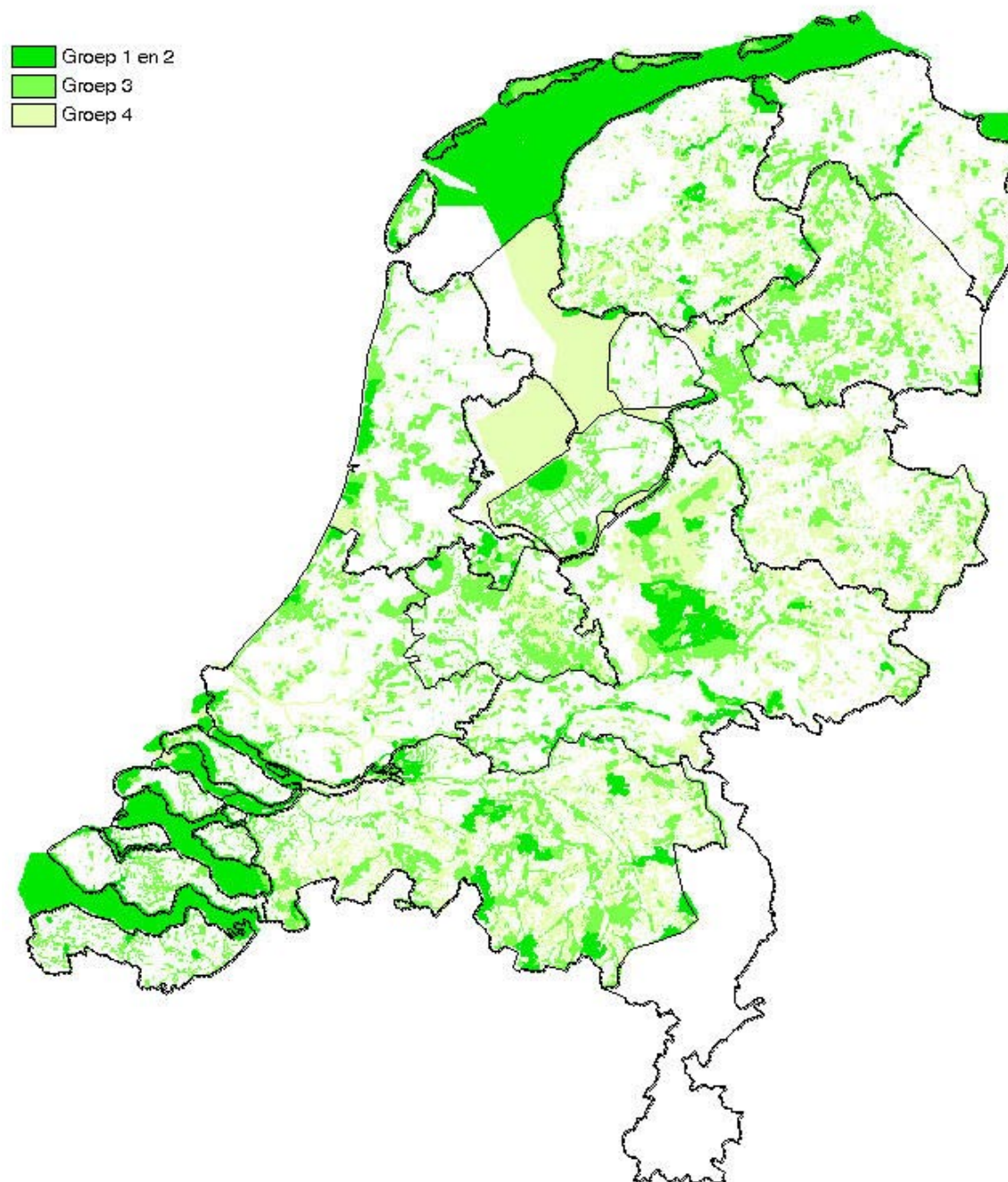
Voor de reductie van de ammoniakemissie in de Type 3 gebieden is geen berekening uitgevoerd. De kosten zijn gebaseerd op deskundigenoordeel en indicatief aangegeven met f , ff en fff resp. laag, gemiddeld en hoog.

3.7 Instrumenten

Een specifieke analyse van instrumenten voor een versnelling van de verdrogingsaanpak heeft niet plaats gevonden. Gezien de trage voortgang van de verdrogingsbestrijding kunnen wel vraagtekens worden gezet bij de effectiviteit van de GeBeVe-regeling. Of een versnelling van de verdrogingsaanpak gefrustreerd dan wel gestimuleerd wordt door de huidige regeling is niet te zeggen. Aangezien deze regeling binnenkort opgaat of inmiddels is opgegaan in de SGB-regeling is een eventuele aanpassing van de GeBeVe-regeling niet aan de orde. De GeBeVe-regeling wordt binnenkort geëvalueerd. Wellicht dat die evaluatie nadere aanknopingspunten biedt.

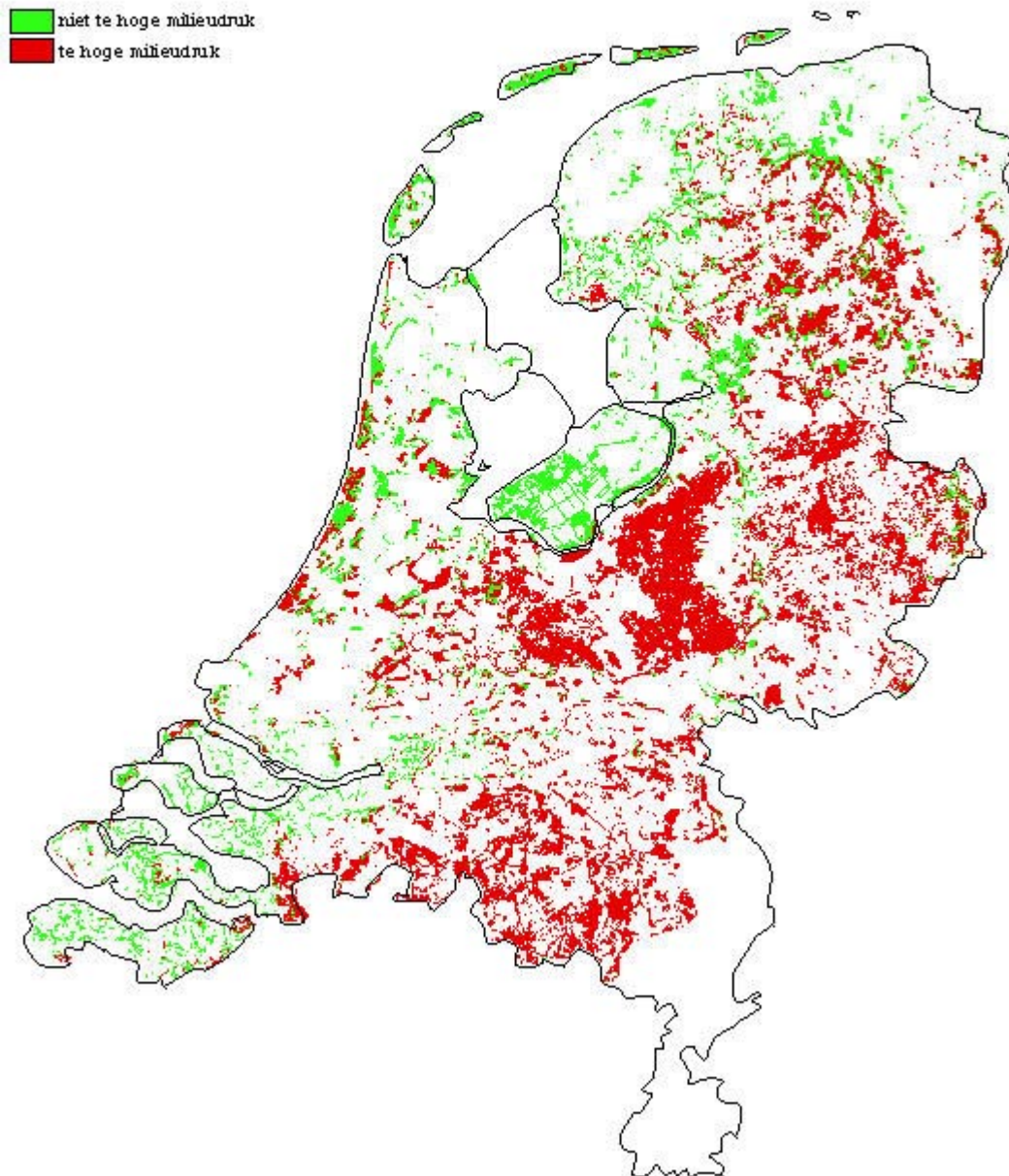
Met de 1^e tranche van de Regeling Beëindiging Veehouderij is 7,44 miljoen kg fosfaat aan mestproductierechten door veehouders aangeboden aan de overheid. In januari 2001 was hiervan 4,45 miljoen kg gehonoreerd. Behalve fosfaat is ook ca 6 miljoen kg ammoniak uit de markt gehaald, waarvan 2,3 miljoen kg door de opkoop van stallen en 3,7 miljoen uit de verminderde aanwending. In totaal gaat het om ca 4% van de totale ammoniakemissie in 1999. In figuur 3.8 is de per gemeente berekende reductie van de ammoniakemissie uit stallen weergegeven. Uit de figuur blijkt, dat in grote delen van Nederland m.u.v. het westen en noorden gebruik is gemaakt van de regeling, ook daar waar geen specifieke gevoelige natuur in het geding was. Volgende tranches van de Regeling Beëindiging Veehouderij zouden specifiek kunnen worden ingezet voor het opkopen van intensieve veehouderijbedrijven die zich dicht bij de natuur bevinden. Gedacht kan worden aan gedifferentieerde opkooptommen: hogere bedragen voor bedrijven dicht bij natuur, lagere bedragen voor overige bedrijven. Ook kan worden gedacht aan een hogere vergoeding voor sloop van vrijkomende agrarische bebouwing rond natuur, bijv. een grotere bouwkegel.

Hoofdgroepen natuurdoeltypen

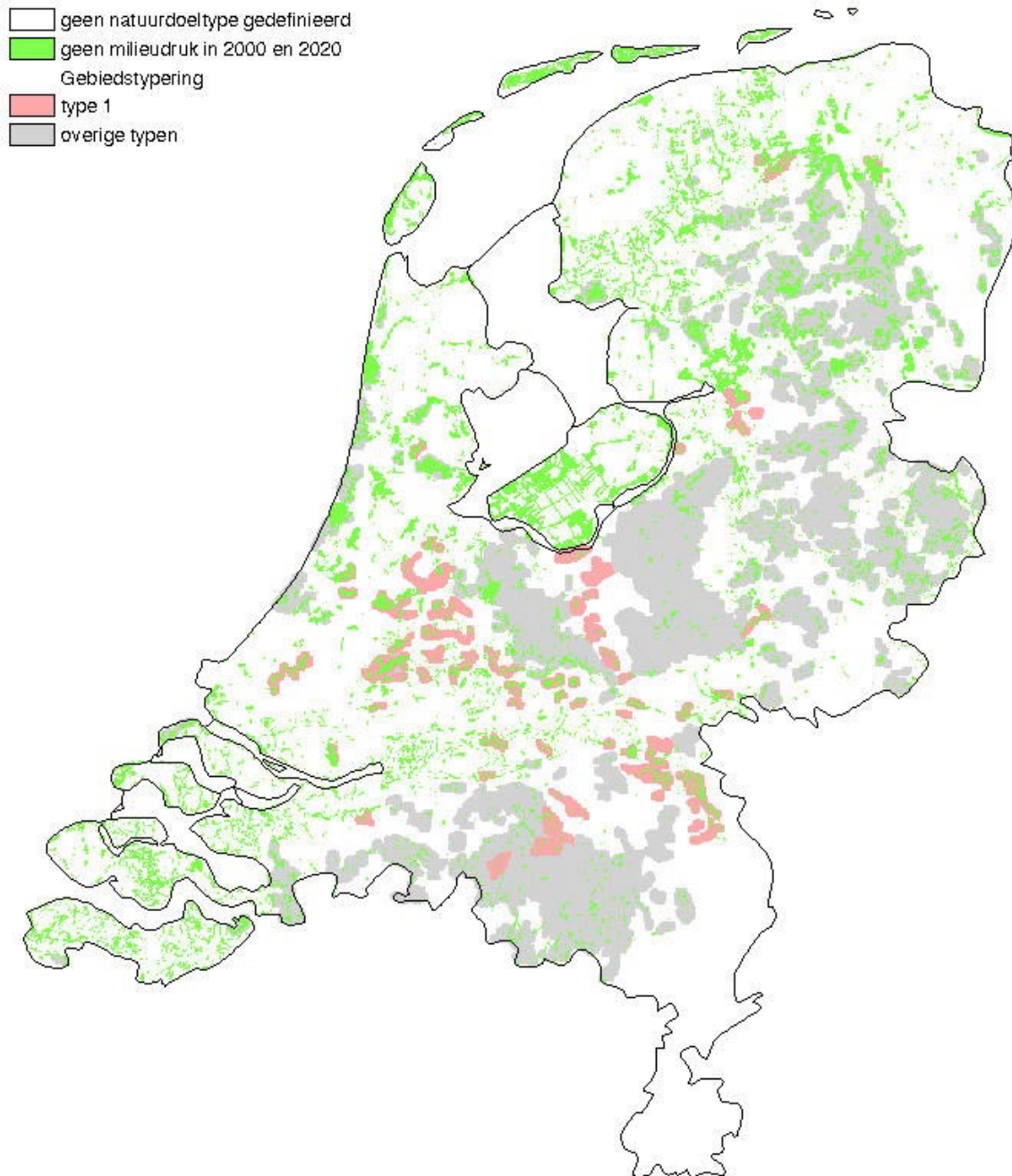
Figuur 3.2 Natuurdoeltypekaart met indeling in hoofdgroepen (concept versie mei 2000)

Natuurdoeltypen met knelpunt in milieudruk (inschatting obv te hoge huidige stikstofdepositie)

Figuur 3.3 Gebieden met natuurdoelen, waar de toelaatbare stikstofdepositie wordt overschreden; actuele situatie

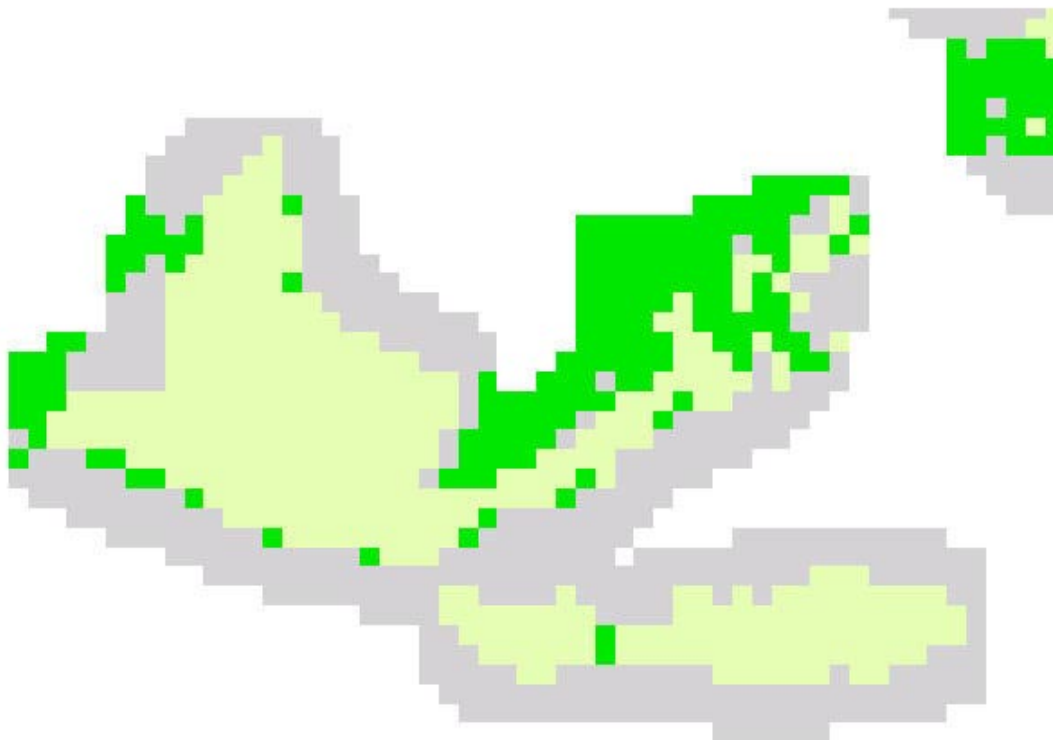
Zoekruimte versnelde vermindering knelpunt milieudruk Type 1 gebieden (natuurontwikkelings/beheersgebieden)

Figuur 3.4 Zoekruimte (type 1) versnelde vermindering milieudruk; natuurontwikkelings- en beheersgebieden

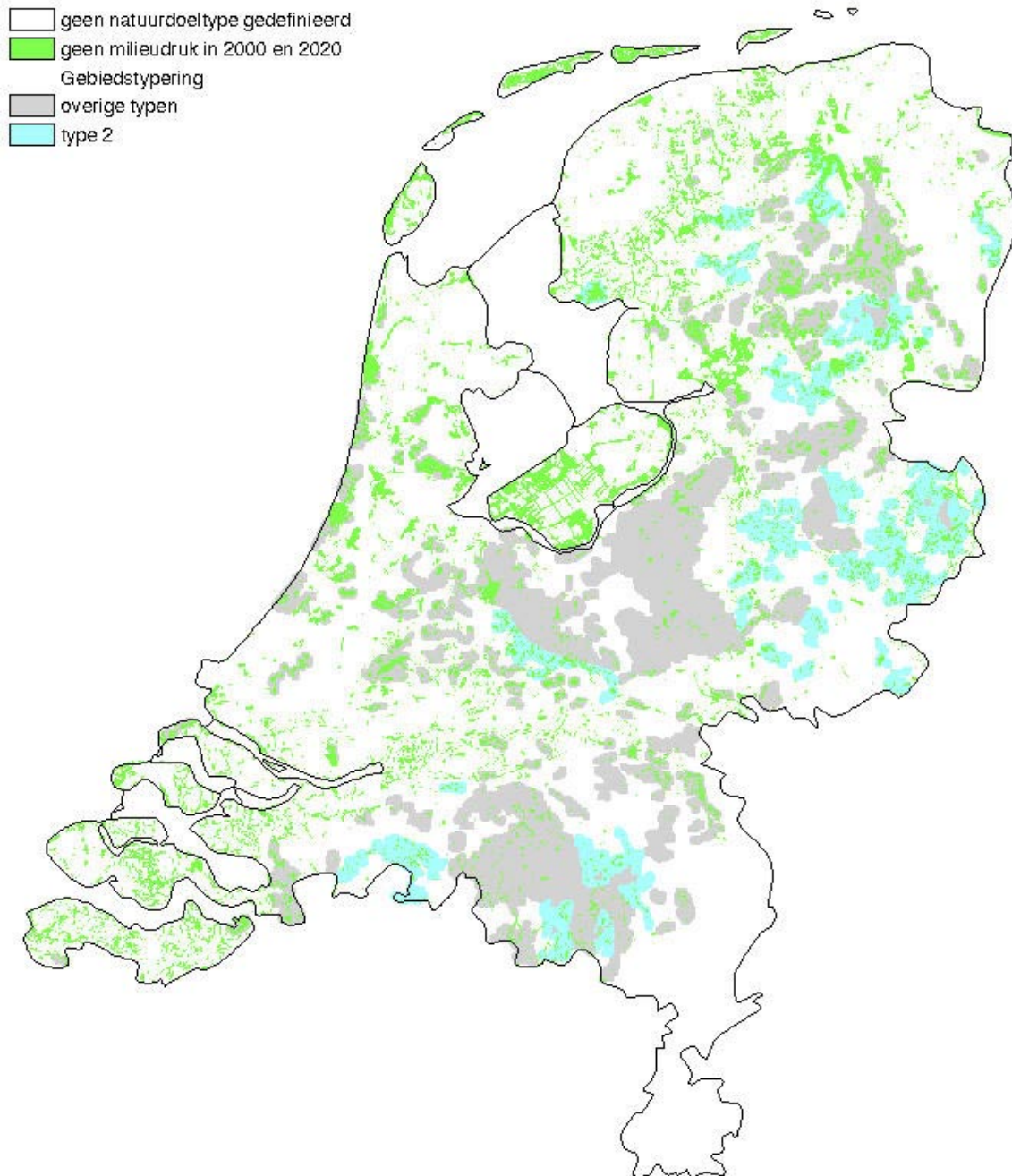
Type 1; natuurontwikkelings/beheersgebied

- niet beschouwd gebied
- lokaal beïnvloedingsgebied (500 meter)
gebied waarvoor natuurdoeltypen zijn benoemd
met te hoge stikstofdepositie
- overwegend bestaande natuur
- overwegend te ontwikkelen natuur (landbouw)

Figuur 3.4a Voorbeeld van een type 1 gebied. Natuurontwikkelingsgebied, dat nog in landbouwkundig gebruik is of een beheersgebied.

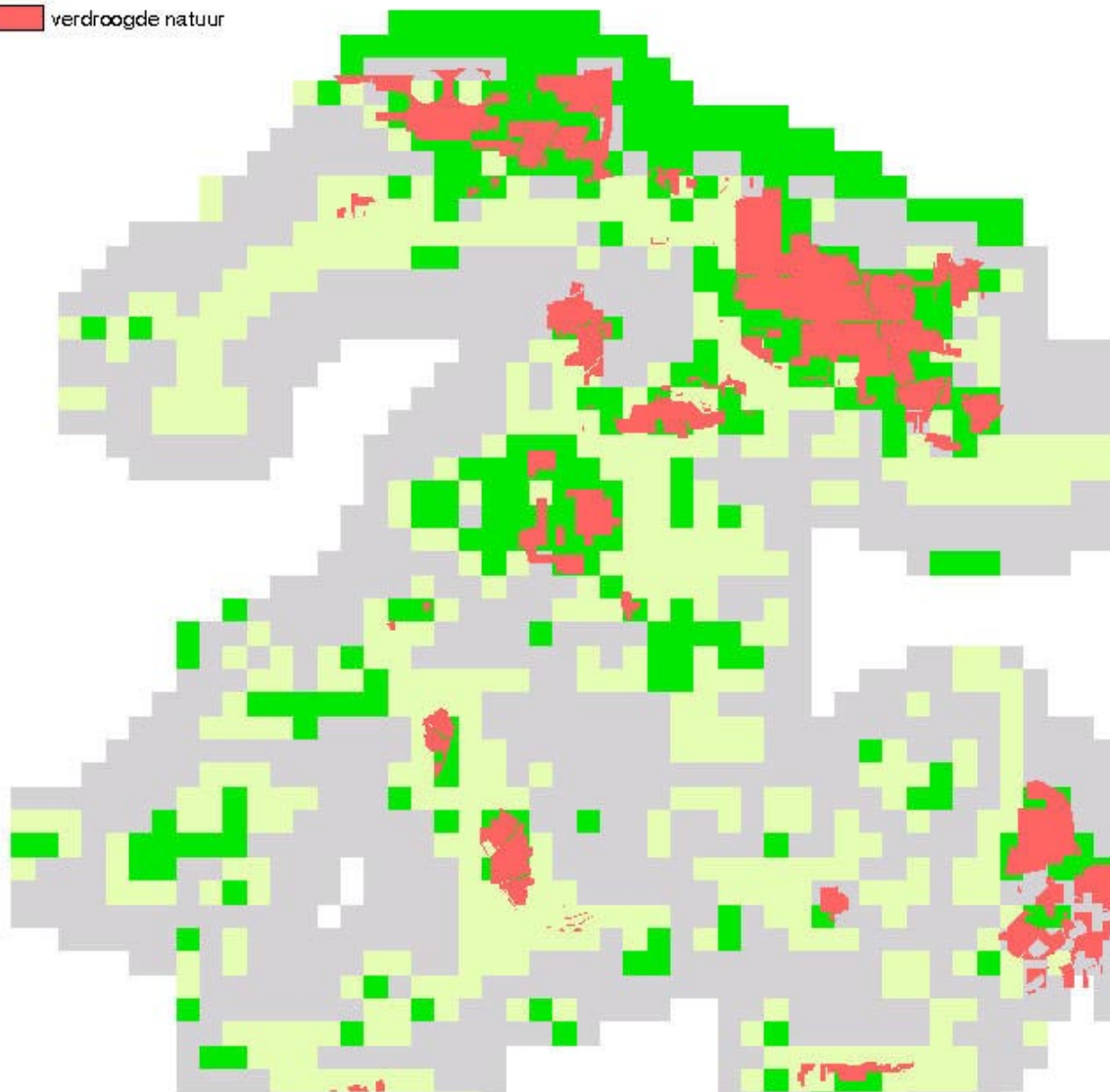
Zoekruimte versnelde vermindering knelpunt milieudruk Type 2 gebieden (verspreide eenheden natuur)

Figuur 3.5 Zoekruimte (type 2) versnelde vermindering milieudruk; gebieden met verspreide eenheden natuur

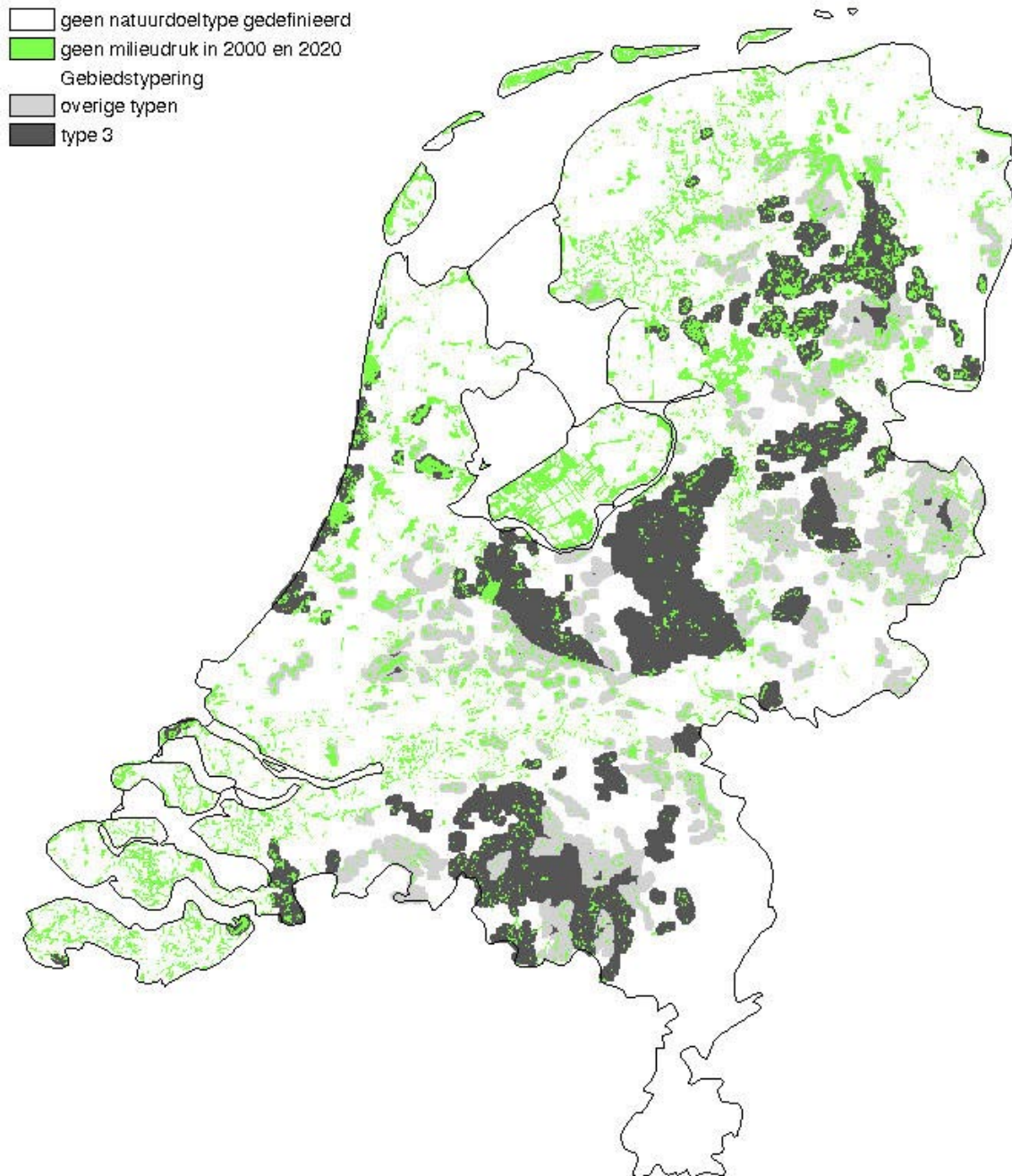
Type 2; verspreide eenheden natuur

- niet beschouwd gebied
- lokaal beïnvloedingsgebied (500 meter)
gebied waarvoor natuurdoeltypen zijn benoemd
met te hoge stikstofdepositie
- overwegend bestaande natuur
- overwegend te ontwikkelen natuur (landbouw)
- verdroogde natuur

Figuur 3.5a Voorbeeld van een type 2 gebied; sterk verspreide eenheden natuur.

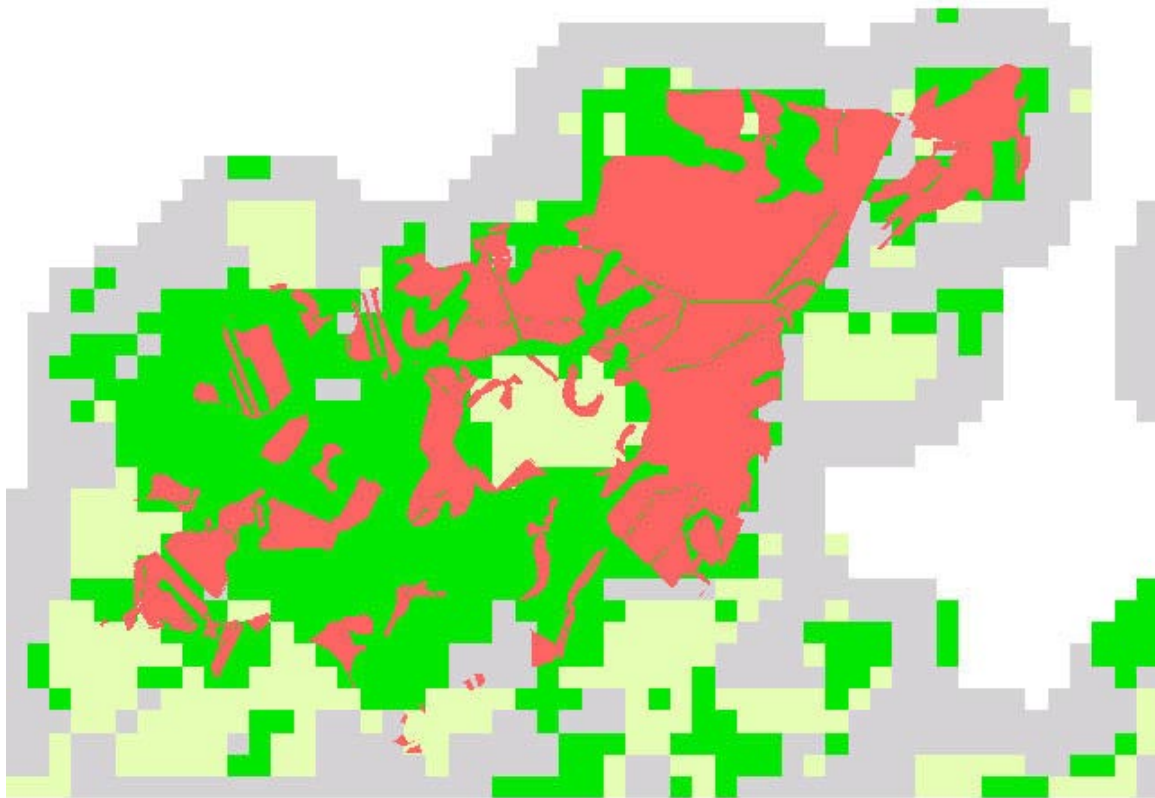
Zoekruimte versnelde vermindering knelpunt milieudruk Type 3 gebieden (aaneengesloten eenheden natuur)

Figuur 3.6a Zoekruimte (type 3) versnelde vermindering milieudruk; gebieden met aaneengesloten eenheden natuur

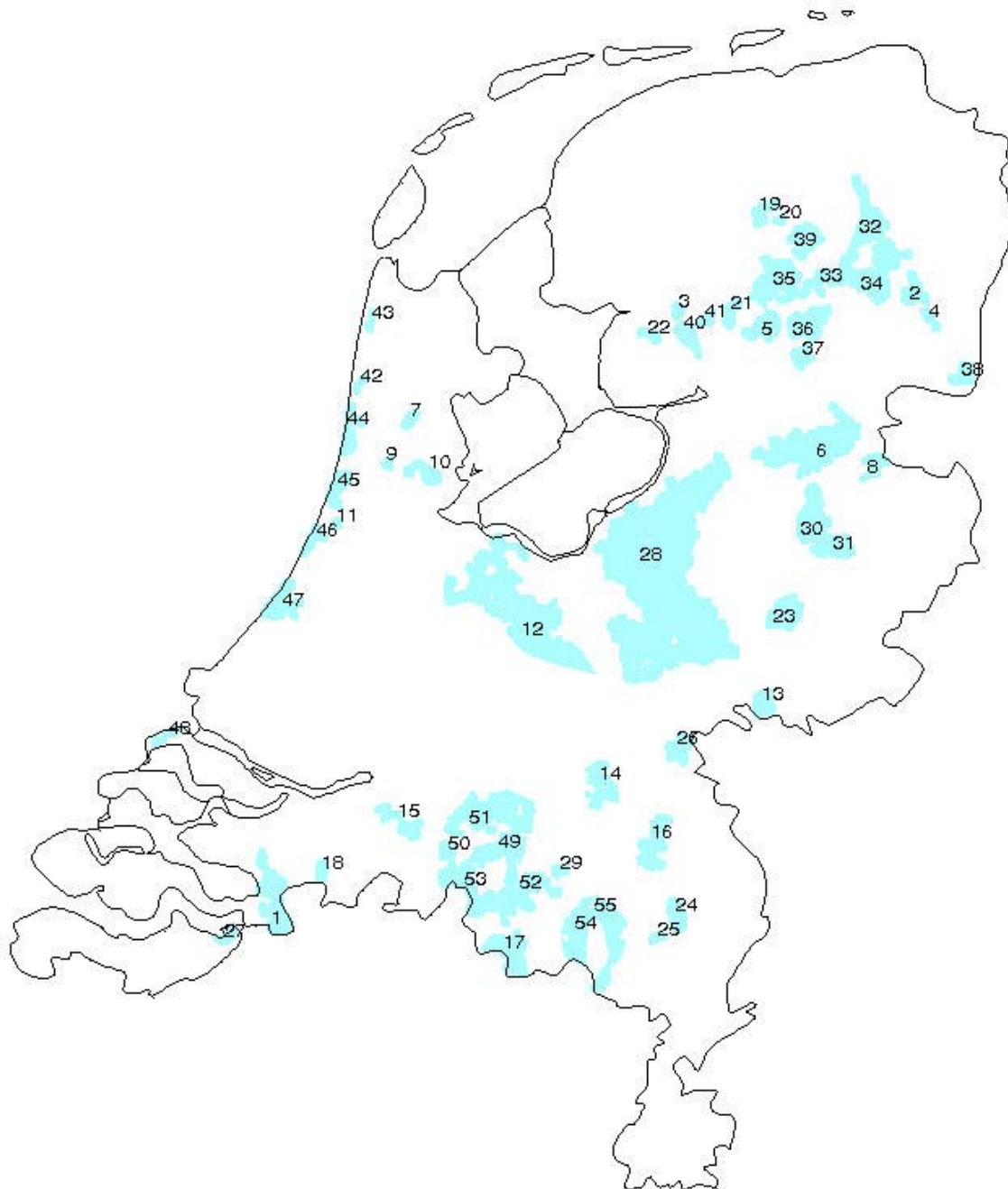
Type 3; aaneengesloten gebieden met eenheden natuur

- niet beschouwd gebied
- lokaal beïnvloedingsgebied (500 meter)
gebied waarvoor natuurdoeltypen zijn benoemd
met te hoge stikstofdepositie
- overwegend bestaande natuur
- overwegend te ontwikkelen natuur (landbouw)
- verdroogde natuur

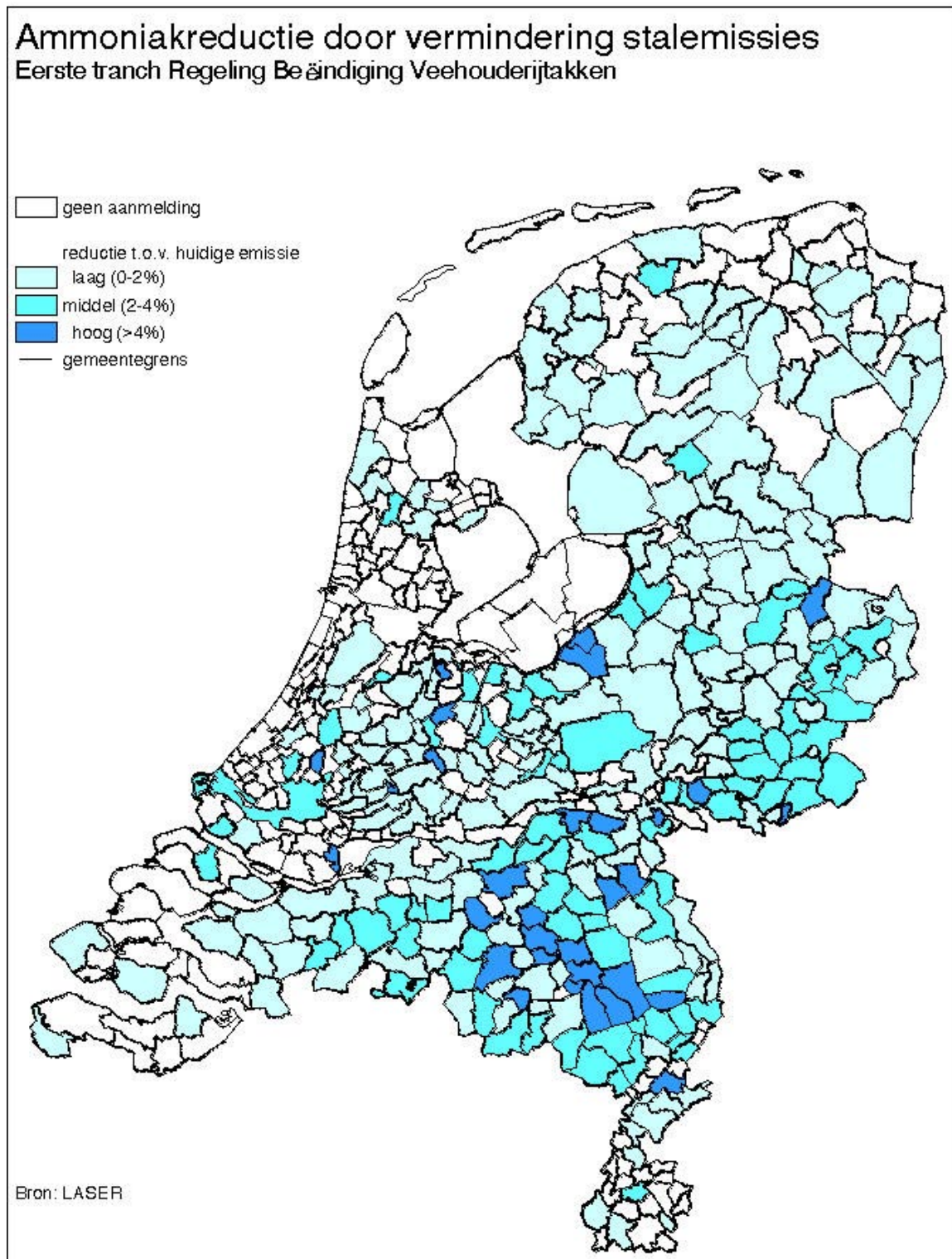

Figuur 3.6a Voorbeeld van een type 3 gebied; grote eenheden natuur met landbouw in enclaves, intrusies en langs de randen.

Type III gebieden met uniek nummer voor koppeling met namen

Figuur 3.7 Naamgeving van de type 3 gebieden; behoort bij tabel 3.1

Figuur 3.8 Reductie van ammoniakemissie uit stallen per gemeente t.o.v. 1999 na toepassing van de 1^e tranche van Regeling Beëindiging Veehouderijtakken

Tabel 3.1 Kenmerken van de type 3 gebieden, incl. indicatieve kosten voor de oplossing van de verdroging en de verlaging van de knelpunten door stikstof/zuurdepositie van de ammoniakemissie in en rond die gebieden; willekeurige sortering.

Gebied ¹	Indicatieve omvang gebied (ha)	Areaal met een knelpunt tav stikstof Belasting (%)	Areaal met een knelpunt tav verdroging (%)	Stikstof belasting	Natuurodoel Status	Natuurdoel NDT	Kosten Inrichtings-maatregelen (mln f) ⁵	Vernattings-schade (mln f/jr) ⁶	Ammoniak reductie Schatting ⁷
					3	4			
1 Hoogerheide	>5000	>75	<25	Z	V/H	3	25	0.6	ff
2 Exloo/Odoorn	2500-5000	>75	25-50	M		3,4	15	0.2	f
3 Rottige Meente	<1000	>75	50-75	M	H	2	8	0.2	f
4 Valtherbosch/Emmerdennen	<1000	>75	50-75	M	H	4	10	0.2	f
5 Havelte	2500-5000	>75	<25	Z	H	3	13	0.3	f
6 Ommen	>5000	>75	25-50	Z	H	3,4	112	2.5	fff
7 Schermer	<1000	>75	<25	M	V	3			f
8 Vriezenveen	1000-2500	>75	25-50	Z		4	17	0.4	f
9 Polder Westzaan	<1000	>75	<25	M		3			f
10 Polder Oostzaan/Het Twiske/Iepeveld	2500-5000	50-75	<25	M	V	3			f
11 Vogelenzang	<1000	50-75	25-50	M	H	3	6	0.1	f
12 Utrechtse heuvelrug	>5000	>75	<25	Z	V/H	3,4	90	1	fff
13 's-Heerenberg/Montferland	1000-2500	>75	<25	Z		2			f
14 Schaijk	2500-5000	>75	<25	ZZ		2	9	0.2	fff
15 Teteringen	1000-2500	>75	<25	ZZ		4	11	0.2	ff
16 Bakel en Milheeze/Sint Anthonis	2500-5000	>75	<25	ZZ		2,3	6	0.1	fff
17 Bladel	2500-5000	>75	<25	Z		2	16	0.2	fff
18 Rucphense bosschen	<1000	>75	<25	Z		4			f
19 Bakkeveen	1000-2500	>75	50-75	Z	H	3	33	0.9	ff
20 Haulerveld	<1000	>75	50-75	Z		3	8	0.2	f
21 Eesveen	1000-2500	>75	25-50	Z	H	3,4	13	0.3	f
22 Kuinderbos	1000-2500	50-75	<25	Z		3			f
23 Veldwijk	2500-5000	>75	25-50	Z		2,3,4	40	1	fff
24 Mariapeel	2500-5000	>75	50-75	ZZ	V/H	2,3	28	0.4	ff ⁸
25 Grote Peel	<1000	>75	>75	ZZ	V/H	2	8	0.1	f ⁸
26 Stuwwal Nijmegen	1000-2500	>75	<25	ZZ		4			f
27 Verdronken land van Saeftinge	1000-2500	50-75	<25	M	V/H	2	1	0.1	f
28 Veluwe	>5000	>75	<25	Z	V/H	2,3,4	219	3.1	fff
29 Son en Breugel	<1000	>75	<25	ZZ		4			f

30 Holterberg/Sallandse Heuvelrug	>5000	>75	50-75	Z	V/H	3,4	71	0.8	fff
31 De Borkeld	2500-5000	>75	25-50	Z	H	3,4	17	0.4	ff
32 Drentse Aa	>5000	>75	25-50	Z	H	3	58	1.2	ff
33 Hijkerwaard	2500-5000	>75	25-50	Z		3	36	0.9	f
34 Midden Drenthe	>5000	>75	50-75	Z	H	3,4	117	2	ff
35 Appelscha/Driever	>5000	>75	50-75	Z	V/H	2,3,4	93	1.7	ff
36 Dwingeloose Heide	>5000	>75	50-75	Z	V/H	3	63	0.9	ff
37 Echtener Veld	1000-2500	>75	25-50	M		4	16	0.3	f
38 Bargerveen/Schoonebeek	1000-2500	>75	50-75	Z	V/H	3	26	0.5	f
39 Fochteloerveen	2500-5000	>75	50-75	Z	V/H	3	57	1.1	f
40 Weerribben	2500-5000	50-75	25-50	M	V/H	4	18	0.4	f
41 Oldemarkt	<1000	>75	<25	M		3,4	9	0.3	f
42 Schoorl	<1000	50-75	50-75	M	H	2	6		f
43 Zwanenwater	<1000	50-75	<25	M	V/H	3	6	0.2	f
44 Castricum	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2	28	0.3	f
45 Kennemerduinen	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2,3	23		f
46 Noordwijk	1000-2500	>75	50-75	M	H	2	16	0.2	f
47 Meijndel	2500-5000	>75	50-75	Z	H	3	43	0.5	f
48 Goeree	1000-2500	50-75	25-50	M	H	2	11	0.3	f
49 Oisterwijk/Kampina	>5000	>75	25-50	ZZ	V/H	2,3	52	0.9	fff
50 Tilburg	1000-2500	>75	<25	ZZ		3,4			f
51 Loonse en Drunense duinen	>5000	>75	<25	ZZ	H	2,3	46	1	fff
52 Vessem	>5000	>75	<25	ZZ	H	3,4	20	0.5	fff
53 Hilvarenbeek	>5000	>75	<25	Z	H	2,3	18	0.3	fff
54 Valkenswaard/Groote Heide	>5000	>75	25-50	Z	V/H	2,3	44	0.6	ff
55 Strabrechtse Heide/Weeter en Budelbergen	>5000	>75	25-50	Z	V/H	3	40	0.4	fff

Toelichting bij tabel 1:

1. De naamgeving van de gebieden is ontleend aan de topografische kaart en behoeft niet altijd overeen te komen de begrenzing in het veld. De nummers verwijzen naar de nummering in figuur 3.7.
2. Indicatie voor de mate van belasting door stikstofdepositie. In termen van gemiddelde overschrijding van kritische stikstofdepositie. M= Matig belast, <750 mol overschrijding; Z= Zwaar belast, >750 & <1500 mol overschrijding; ZZ= Zeer Zwaar belast, >1500 mol N overschrijding). Bron NB2000.
3. Status: V = Vogelrichtlijn, H = habitatrictlijn. Bron: NB2000
4. Natuurdoeltype: 2 = hoofdgroep 2, Begeleid natuurlijke natuurdoeltype; 3 = hoofdgroep 3, Halfnatuurlijke natuurdoeltypen; 4 = hoofdgroep 4, Multifunctionele natuurdoeltypen. Bron: provinciale inrichtingskosten om de grondwaterstand te herstellen dmv het uitvoeren van maatregelen in en rond het verdroogde gebied. Gerekend is met indicatie van de eenmalige inrichtingskosten om de grondwaterstand te herstellen dmv het uitvoeren van maatregelen in en rond het verdroogde gebied. Gerekend is met het werkelijke oppervlak x f11.000/ha. Bron: concept 3^e Voortgangsrapportage GeBeVe-regeling. DLG

6. Indicatie van de jaarlijkse kosten (opbrengstderiving) t.g.v. vernatting van landbouwpercelen rond het verdroogde gebied. Gerekend is met werkelijk oppervlak x $f456/ha$.
Bron: Het economisch belang van water in de landbouw, publ nr 137, IKC-L.
7. De kosten voor de ammoniakreductie d.m.v. aanpassing of opkoop van stallen zijn gebaseerd op het oordeel van deskundigen, waarbij: f = laag, ff = gemiddeld en fff = hoog. Onder de huidige omstandigheden is dit de best haalbare benadering.
8. De kosten voor ammoniakreductie in Mariapeel en Grote Peel zijn relatief laag omdat alleen rekening is gehouden met het deel, dat in de provincie Noord-Brabant ligt.

Bijlage 3.1 Sortering van de type 3 gebieden naar afnemende grootte in combinatie met een status als Vogelrichtlijngebied en/of Habitatgebied. Zie voor de verklaring van de voetnoten het onderschrift bij tabel 3.1

Gebied ¹	Indicatieve omvang gebied (ha)	Areaal met een knelpunt stikstof belasting (%)	Areaal met een knelpunt tav verdroging (%)	Stikstof belasting	Natuurdoel		Kosten Inrichtings- maatregelen (mln f) ⁵	Vernattings- schade (mln f/jr) ⁶	Ammoniak reductie Schatting ⁷
					Status	NDT			
28 Veluwe	>5000	>75	<25	Z	3	V/H	2,3,4	3.1	fff
12 Utrechtse heuvelrug	>5000	>75	<25	Z		V/H	3,4	1	fff
55 Strabrechtse Heide/Weeter en Budel bergen	>5000	>75	25-50	Z		V/H	3	0.4	fff
30 Holterberg/Sallandse Heuvelrug	>5000	>75	50-75	Z		V/H	3,4	0.8	fff
1 Hoogerheide	>5000	>75	<25	Z		V/H	3	0.6	ff
35 Appelscha/Diever	>5000	>75	50-75	Z		V/H	2,3,4	1.7	ff
54 Valkenswaard/Groote Heide	>5000	>75	25-50	Z		V/H	2,3	0.6	ff
49 Oisterwijk/Kampina	>5000	>75	25-50	ZZ		V/H	2,3	0.9	fff
36 Dwingeloose Heide	>5000	>75	50-75	Z		V/H	3	0.9	ff
39 Fochteloerveen	2500-5000	>75	50-75	Z		V/H	3	1.1	f
24 Mariapeel	2500-5000	>75	50-75	ZZ		V/H	2,3	0.4	ff ⁸
38 Bargerveen/Schoonebeek	1000-2500	>75	50-75	Z		V/H	3	0.5	f
40 Weerribben	2500-5000	50-75	25-50	M		V/H	4	0.4	f
27 Verdronken land van Saeftinge	1000-2500	50-75	<25	M		V/H	2	0.1	f
25 Grote Peel	<1000	>75	>75	ZZ		V/H	2	0.1	f ⁸
43 Zwanenwater	<1000	50-75	<25	M		V/H	3	0.2	f
10 Polder Oostzaam/Het Twiske/Iepeveld	2500-5000	50-75	<25	M		V	3		f
7 Schermer	<1000	>75	<25	M		V	3		f
6 Ommen	>5000	>75	25-50	Z		H	3,4	2.5	fff
51 Loonse en Drunense duinen	>5000	>75	<25	ZZ		H	2,3	1	fff
34 Midden Drenthe	>5000	>75	50-75	Z		H	3,4	2	ff
52 Vessem	>5000	>75	<25	ZZ		H	3,4	0.5	fff
53 Hilvarenbeek	>5000	>75	<25	Z		H	2,3	0.3	fff
32 Drentse Aa	>5000	>75	25-50	Z		H	3	1.2	ff
47 Meijndel	2500-5000	>75	50-75	Z		H	3	0.5	f
5 Havelte	2500-5000	>75	<25	Z		H	3	0.3	f
31 De Borkeld	2500-5000	>75	25-50	Z		H	3,4	0.4	ff

45 Kennemerduinen	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2,3	23	<i>f</i>
44 Castricum	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2	28	<i>f</i>
19 Bakkeveen	1000-2500	>75	50-75	Z	H	3	33	<i>ff</i>
46 Noordwijk	1000-2500	>75	50-75	M	H	2	16	<i>f</i>
48 Goeree	1000-2500	50-75	25-50	M	H	2	11	<i>f</i>
3 Rottige Meente	<1000	>75	50-75	M	H	2	8	<i>f</i>
42 Schoorl	<1000	50-75	50-75	M	H	2	6	<i>f</i>
11 Vogelenzang	<1000	50-75	25-50	M	H	3	6	<i>f</i>
16 Bakel en Milheeze/Sint Anthonis	2500-5000	>75	<25	ZZ		2,3	6	<i>fff</i>
17 Bladel	2500-5000	>75	<25	Z		2	16	<i>fff</i>
23 Veldwijk	2500-5000	>75	25-50	Z		2,3,4	40	<i>fff</i>
14 Schaijk	2500-5000	>75	<25	ZZ		2	9	<i>fff</i>
15 Teteringen	1000-2500	>75	<25	ZZ		4	11	<i>ff</i>
2 Exloo/Odoorn	2500-5000	>75	25-50	M		3,4	15	<i>f</i>
33 Hijkerfeld	2500-5000	>75	25-50	Z		3	36	<i>f</i>
13 's-Heerenberg/Montferland	1000-2500	>75	<25	Z		2		<i>f</i>
26 Stuwwal Nijmegen	1000-2500	>75	<25	ZZ		4		<i>f</i>
8 Vriezenveen	1000-2500	>75	25-50	Z		4	17	<i>f</i>
21 Eesveen	1000-2500	>75	25-50	Z		3,4	13	<i>f</i>
37 Echtener Veld	1000-2500	>75	25-50	M		4	16	<i>f</i>
50 Tilburg	1000-2500	>75	<25	ZZ		3,4		<i>f</i>
18 Rucphense bosschen	<1000	>75	<25	Z		4		<i>f</i>
22 Kuinderbos	1000-2500	50-75	<25	Z		3		<i>f</i>
29 Son en Breugel	<1000	>75	<25	ZZ		4		<i>f</i>
4 Valtherbosch/Emmerdennen	<1000	>75	50-75	M		4	10	<i>f</i>
41 Oldemarkt	<1000	>75	<25	M		3,4	9	<i>f</i>
9 Polder Westzaan	<1000	>75	<25	M		3		<i>f</i>
20 Haulerveld	<1000	>75	50-75	Z		3	8	<i>f</i>

Bijlage 3.2 Sortering van type 3 gebieden naar afnemende grootte in combinatie met hoofdgroep natuurdoeltype (2>3>4) Zie voor de verklaring van de voetnoten het onderschrift bij tabel 3.1.

Gebied ¹	Indicatieve omvang gebied (ha)	Areaal met een knelpunt tav stikstof Belasting (%)	Areaal met een knelpunt tav verdroging (%)	Stikstof belasting 2	Natuurdoel Status 3	NDT 4	Kosten Inrichtings- maatregelen (mln f) ⁵	Vernattings- schade (mln f/jr) ⁶	Ammoniak reductie Schatting ⁷
28 Veluwe	>5000	>75	<25	Z	V/H	2,3,4	219	3.1	fff
51 Loonse en Drunense duinen	>5000	>75	<25	ZZ	H	2,3	46	1	fff
35 Appelscha/Diever	>5000	>75	50-75	Z	V/H	2,3,4	93	1.7	ff
54 Valkenswaard/Groote Heide	>5000	>75	25-50	Z	V/H	2,3	44	0.6	ff
53 Hilvarenbeek	>5000	>75	<25	Z	H	2,3	18	0.3	fff
49 Oisterwijk/Kampina	>5000	>75	25-50	ZZ	V/H	2,3	52	0.9	fff
16 Bakel en Milheeze/Sint Anthonis	2500-5000	>75	<25	ZZ	2,3	2,3	6	0.1	fff
17 Bladel	2500-5000	>75	<25	Z	2	2	16	0.2	fff
23 Veldwijk	2500-5000	>75	25-50	Z	2,3,4	2,3,4	40	1	fff
14 Schaijk	2500-5000	>75	<25	ZZ	2	2	9	0.2	fff
13 's-Heerenberg/Montferland	1000-2500	>75	<25	Z	2	2			f
45 Kennemerduinen	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2,3	23		f
24 Mariapeel	2500-5000	>75	50-75	ZZ	V/H	2,3	28	0.4	ff ⁸
44 Castricum	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2	28	0.3	f
46 Noordwijk	1000-2500	>75	50-75	M	H	2	16	0.2	f
27 Verdronken land van Saefinge	1000-2500	50-75	<25	M	V/H	2	1	0.1	f
48 Goeree	1000-2500	50-75	25-50	M	H	2	11	0.3	f
3 Rottige Meente	<1000	>75	50-75	M	H	2	8	0.2	f
25 Grote Peel	<1000	>75	>75	ZZ	V/H	2	8	0.1	f ⁸
42 Schoorl	<1000	50-75	50-75	M	H	2	6		f
12 Utrechtse heuvelrug	>5000	>75	<25	Z	V/H	3,4	90	1	fff
6 Ommen	>5000	>75	25-50	Z	H	3,4	112	2.5	fff
34 Midden Drenthe	>5000	>75	50-75	Z	H	3,4	117	2	ff
55 Strabrechtse Heide/Weerter en Budelbergen	>5000	>75	25-50	Z	V/H	3	40	0.4	fff
30 Holterberg/Sallandse Heuvelrug	>5000	>75	50-75	Z	V/H	3,4	71	0.8	fff
1 Hoogerheide	>5000	>75	<25	Z	V/H	3	25	0.6	ff
52 Vessem	>5000	>75	<25	ZZ	H	3,4	20	0.5	fff

32 Drentse Aa	>5000	>75	25-50	Z	H	3	58	1.2	ff
36 Dwingeloose Heide	>5000	>75	50-75	Z	V/H	3	63	0.9	ff
47 Meijndel	2500-5000	>75	50-75	Z	H	3	43	0.5	f
39 Fochteloerveen	2500-5000	>75	50-75	Z	V/H	3	57	1.1	f
5 Havelte	2500-5000	>75	<25	Z	H	3	13	0.3	f
31 De Borkeld	2500-5000	>75	25-50	Z	H	3,4	17	0.4	ff
33 Hijkerfeld	2500-5000	>75	25-50	Z		3	36	0.9	f
2 Exloo/Odoorn	2500-5000	>75	25-50	M		3,4	15	0.2	f
10 Polder Oostzaan/Het Twiske/Iepeveld	2500-5000	50-75	<25	M	V	3			f
38 Bargerveen/Schoonebeek	1000-2500	>75	50-75	Z	V/H	3	26	0.5	f
19 Bakkeveen	1000-2500	>75	50-75	Z	H	3	33	0.9	f
21 Eesveen	1000-2500	>75	25-50	Z		3,4	13	0.3	f
50 Tilburg	1000-2500	>75	<25	ZZ		3,4			f
7 Schermer	<1000	>75	<25	M	V	3			f
22 Kuinderbos	1000-2500	50-75	<25	Z		3			f
41 Oldemarkt	<1000	>75	<25	M		3,4	9	0.3	f
9 Polder Westzaan	<1000	>75	<25	M		3			f
43 Zwanenwater	<1000	50-75	<25	M	V/H	3	6	0.2	f
20 Haulerveld	<1000	>75	50-75	Z		3	8	0.2	f
11 Vogelenzang	<1000	50-75	25-50	M	H	3	6	0.1	f
15 Teteringen	1000-2500	>75	<25	ZZ		4	11	0.2	ff
26 Stuwwal Nijmegen	1000-2500	>75	<25	ZZ		4			f
8 Vriezenveen	1000-2500	>75	25-50	Z		4	17	0.4	f
40 Weerribben	2500-5000	50-75	25-50	M	V/H	4	18	0.4	f
37 Echtener Veld	1000-2500	>75	25-50	M		4	16	0.3	f
18 Rucphense bosschen	<1000	>75	<25	Z		4			f
29 Son en Breugel	<1000	>75	<25	ZZ		4			f
4 Valtherbosch/Emmerdennen	<1000	>75	50-75	M		4	10	0.2	f

Bijlage 3.3 Sortering van type 3 gebieden naar hoogte van de stikstofbelasting (ZZ>Z>M), het areaal verdroogd gebied en de omvang van het gebied. Zie voor de verklaring van de voetnoten het onderschrift bij tabel 3.1.

Gebied ¹	Indicatieve omvang gebied (ha)	Areaal met een knelpunt stikstof belasting (%)	Areaal met een knelpunt tav verdroging (%)	Stikstof belasting	Natuurdoel Status	Natuurdoel NDT	Kosten Inrichtings- maatregelen verdroging (mln f) ⁵	Vernattings- schade (mln f/jr) ⁶	Ammoniak reductie	Schatting ⁷
25 Grote Peel	<1000	>75	>75	ZZ	V/H	2	8	0.1		f ⁸
24 Mariapeel	2500-5000	>75	50-75	ZZ	V/H	2,3	28	0.4		ff ⁸
49 Oisterwijk/Kampina	>5000	>75	25-50	ZZ	V/H	2,3	52	0.9		fff
51 Loonse en Drunense duinen	>5000	>75	<25	ZZ	H	2,3	46	1		fff
52 Vessem	>5000	>75	<25	ZZ	H	3,4	20	0.5		fff
16 Bakel en Milheeze/Sint Anthonis	2500-5000	>75	<25	ZZ	2,3	6	6	0.1		fff
14 Schaijk	2500-5000	>75	<25	ZZ	2	9	9	0.2		fff
15 Teteringen	1000-2500	>75	<25	ZZ	4	4	11	0.2		ff
26 Stuwwal Nijmegen	1000-2500	>75	<25	ZZ	4	4				f
50 Tilburg	1000-2500	>75	<25	ZZ	3,4	3,4				f
29 Son en Breugel	<1000	>75	<25	ZZ	4	4				f
34 Midden Drenthe	>5000	>75	50-75	Z	H	3,4	117	2		ff
30 Holterberg/Sallandse Heuvelrug	>5000	>75	50-75	Z	V/H	3,4	71	0.8		fff
35 Appelscha/Diever	>5000	>75	50-75	Z	V/H	2,3,4	93	1.7		ff
36 Dwingeloose Heide	>5000	>75	50-75	Z	V/H	3	63	0.9		ff
47 Meijndel	2500-5000	>75	50-75	Z	H	3	43	0.5		f
39 Fochteloerveen	2500-5000	>75	50-75	Z	V/H	3	57	1.1		f
38 Bargerveen/Schoonebeek	1000-2500	>75	50-75	Z	V/H	3	26	0.5		f
19 Bakkeveen	1000-2500	>75	50-75	Z	H	3	33	0.9		ff
20 Haulerveld	<1000	>75	50-75	Z	3	3	8	0.2		f
6 Ommen	>5000	>75	25-50	Z	H	3,4	112	2.5		fff
55 Strabrechtsche Heide/Weerter en Budelbergen	>5000	>75	25-50	Z	V/H	3	40	0.4		fff
54 Valkenswaard/Groote Heide	>5000	>75	25-50	Z	V/H	2,3	44	0.6		ff
32 Drentse Aa	>5000	>75	25-50	Z	H	3	58	1.2		ff
23 Veldwijk	2500-5000	>75	25-50	Z	2,3,4	40	40	1		fff
31 De Borkeld	2500-5000	>75	25-50	Z	H	3,4	17	0.4		ff
33 Hijkerfeld	2500-5000	>75	25-50	Z	3	36	36	0.9		f
8 Vriezenveen	1000-2500	>75	25-50	Z	4	17	17	0.4		f

21 Eesveen	1000-2500	>75	25-50	Z		3,4	13	0.3	f
28 Veluwe	>5000	>75	<25	Z	V/H	2,3,4	219	3.1	fff
12 Utrechtse heuvelrug	>5000	>75	<25	Z	V/H	3,4	90	1	fff
1 Hoogerheide	>5000	>75	<25	Z	V/H	3	25	0.6	ff
53 Hilvarenbeek	>5000	>75	<25	Z	H	2,3	18	0.3	fff
17 Bladel	2500-5000	>75	<25	Z		2	16	0.2	fff
5 Havelte	2500-5000	>75	<25	Z	H	3	13	0.3	f
13 's-Heerenberg/Montferland	1000-2500	>75	<25	Z		2			f
18 Rucphense bosschen	<1000	>75	<25	Z		4			f
22 Kuinderbos	1000-2500	50-75	<25	Z		3			f
45 Kennemerduinen	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2,3	23		f
44 Castricum	2500-5000	50-75	50-75	M	H	2	28	0.3	f
46 Noordwijk	1000-2500	>75	50-75	M	H	2	16	0.2	f
4 Valtherbosch/Emmerdennen	<1000	>75	50-75	M		4	10	0.2	f
3 Rottige Meente	<1000	>75	50-75	M	H	2	8	0.2	f
42 Schoorl	<1000	50-75	50-75	M	H	2	6		f
2 Exloo/Odoorn	2500-5000	>75	25-50	M		3,4	15	0.2	f
40 Weerribben	2500-5000	50-75	25-50	M	V/H	4	18	0.4	f
37 Echtener Veld	1000-2500	>75	25-50	M		4	16	0.3	f
48 Goeree	1000-2500	50-75	25-50	M	H	2	11	0.3	f
11 Vogelenzang	<1000	50-75	25-50	M	H	3	6	0.1	f
10 Polder Oostzaan/Het Twiske/Iepeveld	2500-5000	50-75	<25	M	V	3			f
7 Schermer	<1000	>75	<25	M	V	3			f
27 Verdronken land van Saeftinge	1000-2500	50-75	<25	M	V/H	2	1	0.1	f
41 Oldemarkt	<1000	>75	<25	M		3,4	9	0.3	f
9 Polder Westzaan	<1000	>75	<25	M		3			f
43 Zwanenwater	<1000	50-75	<25	M	V/H	3	6	0.2	f

1. Betekenis van de “De Boer-norm” voor het natuurbeleid

Dr. L.C. Braat m.m.v. dr. ir. S. Kruijtwagen (beide RIVM)

4.1 Inleiding

In het Regeerakkoord 1998, dat ten grondslag ligt aan het tweede Paarse Kabinet, is vastgelegd dat bij méér dan *behoedzame* groei de extra milieudruk zoveel mogelijk zal worden gecompenseerd. Omdat hogere economische groei ook tot extra financiële ruimte leidt bij zowel de doelgroepen als de overheid, ligt het voor de hand om een deel van de extra middelen te gebruiken voor maatregelen waarmee de extra milieudruk wordt gecompenseerd. De compensatie-afspraken uit het Regeerakkoord is vervolgens nader ingevuld (VROM begroting 1999 (blz. 14) en het Milieuprogramma 1999-2002 (blz. 9)).

De compensatie-afspraken houdt in dat jaarlijks zal worden bezien of de verwachte economische groei hoger is dan behoedzaam en welke extra maatregelen dan nodig zijn om de extra milieudruk te verminderen. Voorzover voor die maatregelen extra overheidsmiddelen nodig zijn en zich budgettaire meevallers voordoen, zal de noodzaak van extra milieu-uitgaven betrokken worden bij het vaststellen van de prioriteiten voor de uitgaven-intensiveringen.

In de loop van 1999 bleek dat compensatie vooraf vanwege de onzekerheid van toekomstige ontwikkelingen van de economie en het milieu niet goed mogelijk was. Besloten is toen om achteraf te compenseren. Bij de voorbereiding van de begroting van 2001 is het compensatiemechanisme daadwerkelijk toegepast. Er zijn berekeningen gemaakt van de extra milieudruk door meer dan verwachte economische groei in 1999 en er is ingeschat welke extra kosten de overheid moet maken om deze extra milieudruk ongedaan te (doen) maken. Als resultaat hiervan zijn structureel middelen toegevoegd aan de begrotingen van VROM en LNV vanaf 2001 met een kleine oploop in de begroting van 2000.

Van de zijde van de Kamer is grote belangstelling getoond voor het compensatiemechanisme, zowel bij de behandeling van de supplettoire begroting 2000 van VROM als bij de behandeling van de begrotingen 2001 van VROM en LNV. Samenvattend: *In een volgende ronde moet de Regering ook de gevolgen van extra economische groei voor de druk op de natuur (het “groene” milieu) laten doorrekenen en betrekken bij de berekening van de compensatie.*

In reactie hierop heeft minister Pronk toegezegd dat hij samen met minister Zalm de berekeningswijze van de milieudruk en de kosten van de compensatie die hieruit voortvloeien zal evalueren, met als doel om tot een verbetering, resp. verfijning van de berekenings-systeematiek te komen. Hierbij zullen ook alternatieve berekeningswijzen betrokken worden. Staatssecretaris Faber heeft toegezegd dat zij samen met minister Pronk zal onderzoeken wat meer dan behoedzame groei betekent voor de natuur, in het kader van zijn toezegging om een systeematiek te ontwikkelen voor de toepassing van het compensatiemechanisme.

Aandachtspunten

- *Het voorgenomen milieubeleid is op hogere “behoedzame” groeipercentages gebaseerd dan het budgettaire beleid, namelijk 3,25% per jaar voor het klimaatvraagstuk en 2,75% per jaar voor de overige milieu-onderwerpen.*
- Op het moment in de begrotingscyclus, waarop de compensatieclaims over het afgelopen jaar moeten worden ingediend, zijn nog onvoldoende statistische gegevens beschikbaar over dat jaar. Het gevolg is dat de extra milieudruk nog niet kan worden vastgesteld uit gemeten gegevens, maar moet worden berekend uit oudere (t-1) gegevens en veronderstellingen.
- De berekening van de extra milieudruk door meer dan verwachte economische groei wordt enerzijds betrouwbaarder door de berekening van onderaf op te bouwen voor verschillende economische sectoren en verschillende milieuthema's. Anderzijds zijn veronderstellingen over de invloed van andere factoren dan de volume-groei van de economie op de milieudruk onvermijdelijk.
- Er moet onderscheid gemaakt worden tussen de extra totale jaarlijkse kosten die gemaakt moeten worden door alle doelgroepen tezamen om de extra milieudruk weer ongedaan te maken, en de uitgaven die de Rijksoverheid moet doen om deze reductie daadwerkelijk gerealiseerd te krijgen.
- Verschillende complicaties in de rekenmethode van 2000 kunnen worden vermeden door de systematiek niet te richten op een gedesaggregeerde berekening van de extra milieudruk, maar op een samenhang op macro-niveau tussen de hoogte van de groei en de omvang van de extra milieukosten. Tegenover de eenvoud die hiermee wordt gewonnen, staat in meer of mindere mate, afhankelijk van de gekozen methode, het verlies aan inzicht in de samenstelling van de milieudruk en daarmee in het soort maatregelen dat nodig is om de extra milieudruk te compenseren.

4.2 Analogie tussen Milieu en Natuur

De redeneerlijn voor Milieu is compact weer te geven als: extra economische groei leidt tot meer dan in het milieubeleid voorziene milieudruk; dit dient door extra maatregelen te worden tegengegaan; deze extra maatregelen leiden tot extra kosten (bij doelgroepen van het milieubeleid en bij de overheid); dit dient uit de revenuen van de extra economische groei te worden gecompenseerd.

De redeneerlijn voor Natuur is naar analogie weer te geven: extra economische groei leidt tot meer dan in het natuurbeleid voorziene druk op de in het natuurbeleid geplande ontwikkeling van het natuurareaal en van de natuurkwaliteit; dit dient door extra maatregelen te worden tegengegaan of gecompenseerd; deze extra maatregelen leiden tot extra kosten (bij uitvoerders van het natuurbeleid); dit dient uit de revenuen van de extra economische groei te worden gecompenseerd.

Uitgangspunt is dat als er een logische redeneerlijn en consistente methodiek voor compensatie van effecten op de natuur wordt ontwikkeld een beleidskeuze voorligt of deze geldend moeten zijn, mogelijk gedifferentieerd, voor in alle typen natuur en landschap.

Het begrip Natuur zou daarbij kunnen worden opgevat als

- (1) Natuur sensu stricto (EHS; natuurdoeltypen)
- (2) (Natuurlijke elementen in het) Landschap
- (3) Natuur in en om de stad

In elk van de drie gaat het zowel om terrestrische als aquatische natuur

4.3 Macro-economische visie

Een denkbare redeneerlijn met een welvaartstheoretische achtergrond is:

- Als de economische groei, c.q. de materiele welvaartsontwikkeling van een maatschappij, groter is dan voorzien, d.w.z. er is meer overheidsgeld te verdelen dan begroot, dan is een visie denkbaar dat de overheid zich gaat beraden op welke manier deze extra gelden verdeeld worden over private (b.v. via lagere belastingen) dan wel collectieve welvaarts groei (i.c. bestedingen aan de collectieve sector). In het aandeel collectieve welvaarts groei is (verbetering van de) kwaliteit van de natuur een factor naast bijvoorbeeld de zorgsector en onderwijs.
- Deze redeneerlijn is vergelijkbaar met het vaste percentage van het BBP dat voor ontwikkelingssamenwerking wordt gereserveerd.

Praktische opties om dit principe uit te werken zijn om

- een "basis verdelings-algoritme" voor de collectieve voorzieningen te ontwikkelen voor de besteding van de extra middelen die ontstaan uit extra groei, met als meest eenvoudige een rechtevenredige verdeling (omgekeerde kaasschaaf).
- procedure-afspraken te maken over een verdelingsproces.

4.5 Koppeling tussen economische groei en druk op natuur

Anders dan bij het Milieubeleid is het Natuurbeleid (en de daarbij behorende budgetten) niet gekoppeld aan de economische groeiscenario's van het Centraal Planbureau. Daardoor is een directe koppeling tussen extra economische groei ten opzichte van een in het natuurbeleid gehanteerd scenario niet mogelijk. Het is natuurlijk wel mogelijk om een dergelijke logische consistentie te claimen in het rijksbeleid zonder dat deze expliciet in de documenten van het natuurbeleid is gekwantificeerd. Een dergelijke impliciete koppeling wordt hieronder in factoren ontbonden teneinde de logica expliciet te maken. De realisatie van natuurbeleidsdoelen wordt in de fysieke werkelijkheid bepaald door enerzijds de beleidsinzet (verwerven, inrichten, beheren) en anderzijds door maatschappelijke en daarvan afgeleide fysieke processen. Natuurkwaliteit is aldus de resultante van ruimte voor natuurontwikkeling, milieukwaliteit, waterkwaliteit en beheersinzet.

4.5.1 De factor ruimte

Extra economische groei kan leiden tot extra vraag naar en vervolgens implementatie van ruimte voor wonen, werken en infrastructuur, met mogelijk directe gevolgen en/of indirecte gevolgen voor de kwaliteit van de natuur of voor de kans op voldoende beleving van natuur:

- Variant 1: extra economische groei leidt tot extra direct ruimtebeslag in "aangewezen, bestemde" natuur (binnen groene contouren van de Vijfde Nota) → dan gelden de bestaande compensatieregeling uit StructuurschemaGroeneRuimte 1, die echter nog niet wettelijk zijn vastgelegd. Vastleggen versterkt deze reeds bestaande compensatieregeling.
- Variant 2: extra groei wordt geacomodeerd binnen bestaande bestemmingen in de ruimte voor wonen, werken en infrastructuur (de rode contouren van de VIJNO), d.w.z. er treedt geen extra ruimtebeslag op in de groene contouren of de z.g. balansgebieden → in dit geval is er geen directe basis voor compensatie in de vorm van hectares zoals in variant 1; mogelijk zijn wel indirecte effecten aan te geven via andere natuur beïnvloedende factoren (zie onder)
- Variant 3: extra economische groei leidt tot extra gebruik van ruimte voor wonen, werken of infrastructuur buiten bestaande de bestaande ruimte in bestemmingsplannen voor dergelijke functies (dus extensie van de rode contouren uit de VIJNO) met ruimtebeslag in de zogenoemde *balansgebieden* → hier ligt een **expliciete basis voor**

compensatieregeling, vanuit het principe: meer rood, dan ook meer groen voor handhaving van de *balans tussen rood en groen*. Bij de uitwerking hiervan spelen de volgende overwegingen vanuit het bestaande natuurbeleid in elk geval een rol:

- het type compensatie kan afhankelijk worden gemaakt van het type ingeleverde (potentiële) natuur (bufferzones, landschapselementen in balansgebied, agrarische natuur, recreatienatuur).
- Er zijn inhoudelijk verschillende opties voor compensatie:
- Compensatie in areaal
- b.v. door equivalent aantal extra ha toe te voegen aan beschermde “natuurgebieden” vanuit “balansgebieden”;
- of door extra ha toe te voegen aan beschermde landschappen;
- Compensatie in kwaliteit (b.v. ruimtelijke samenhang elders binnen groene contour naar verhouding verbeteren; aanwijzing bufferzones)
- Compensatie in “beschikbaarheid” d.w.z. realisatie van natuur/landschapswaarden eerder dan gepland.
- Variant 4: extra groei leidt tot prijsstijging van ruimte/ gronden; hierover bestaan reeds compensatieafspraken.

4.5.2 De factor milieukwaliteit

Een compensatieregeling bestaat hiervoor en is in ontwikkeling (zie paragraaf 4.1). In de verdere ontwikkeling zou extra aandacht voor de relatie milieu – natuur aan de orde kunnen zijn. Voor de mogelijke effecten op natuur is van belang of de voor natuurontwikkeling in Nederland relevante milieuaspecten worden gecompenseerd, op de relevante wijze. Het gaat bij de milieucompensatie met name om klimaatverandering, verzuring, vermisting, afval en en verstoring. Verdroging, van groot belang voor natuurontwikkeling, wordt in de milieucompensatieregeling niet meegenomen.

Voor de effecten op natuur is de locatie van de extra milieudruk van groot belang. Er is daarbij een verschil tussen de directe effecten op de kwaliteit van de natuur via fysieke processen enerzijds en de beleving van natuur in steden, het landelijk gebied en specifieke recreatiegebieden.

4.5.3 De factor water(beschikbaarheid)

Extra economische groei kan leiden tot extra watergebruik, zowel aan de productieve als aan de consumptieve kant. Afhankelijk van het type water (oppervlaktewater, grondwater) dat wordt ingezet voor de extra vraag kan het leiden tot extra verdroging, met natuureffecten. De groei in het grondwatergebruik is in de afgelopen jaren beperkt geweest, maar zal in de toekomst, gebaseerd op veronderstellingen in lijn met het EC-scenario van het CPB, van circa 800 miljoen m³ per jaar rond 2000 groeien naar 1000 miljoen m³ per jaar in 2030.

Afhankelijk van de locatie van de extra winningen kan dit tot beperkingen van de realisatie van doelstellingen uit het natuurbeleid leiden.

4.5.4 De factor beheer

De redenering hier is dat extra economische groei kan leiden tot extra gebruik van natuur en landschap m.n. door meer recreatieve activiteiten.

De gevolgen daarvan omvatten bijvoorbeeld meer aantasting en verstoring van kwetsbare natuur, en dus behoefte aan meer geleidende infrastructuur en informatievoorziening.

Dit kan worden vertaald in extra middelen voor beheersactiviteiten en aanleg van voorzieningen.

Bijlage 1: De opdracht

1) Versnelling Ecologische Hoofdstructuur (programma Groots-Natuurlijk)

- Doel: inzicht krijgen in benodigde integrale kosten en inspanningen t.b.v. gerealiseerde realisatie EHS in de scenario's 2010, 2012, 2015
- Geef aan waar/door wie de onderstaande vragen reeds beantwoord zijn, of, als deze nog niet beantwoord zijn, draag bouwstenen aan voor de beantwoording van de vragen
- Onderzoeksvragen:
 - Voorspel investeringen aankoop
 - Voorspel exploitatiekosten inrichting en beheer
 - Voorspel hoe het zit met grondmobiliteit
 - Voorspel het effect op de grondmarkt
- Aparte variabele is flankerend beleid (dus: invloed wel/geen flankerend beleid; onder flankerend beleid kan o.a. verstaan worden: WAG, WVG, Bijzondere Planologische Status, fiscale maatregelen ivm bedrijfsbeëindiging -verplaatsing. onteigeningsmogelijkheden)
- Geef de nauwkeurigheid/betrouwbaarheid van de voorspellingen aan
- Geef aan wat de kritische succesfactoren zijn en geef aan welke drempels geslecht moeten worden voor de realisatie van de beoogde versnelling
- Randvoorwaarde: stem af met DLG, aangezien zij een aantal onderzoeksresultaten paraat zullen hebben

2) Versnelling Randstadgroenstructuur (programma Stedelijk-Natuurlijk)

- Doel: inzicht krijgen in benodigde integrale kosten en inspanningen t.b.v. gerealiseerde realisatie Randstadgroenstructuur in de scenario's 2008 en 2010.
- Geef aan waar/door wie de onderstaande vragen reeds beantwoord zijn, of, als deze nog niet beantwoord zijn, draag bouwstenen aan voor de beantwoording van de vragen
- Onderzoeksvragen:
 - Voorspel investeringen aankoop
 - Voorspel exploitatiekosten inrichting en beheer
 - Voorspel hoe het zit met grondmobiliteit
 - Voorspel hoe het zit met het effect op de grondmarkt
- Aparte variabele is flankerend beleid, zoals bij EHS-vraag. Verwacht wordt dat voor de realisatie van de RGS extra zwaar flankerend beleid nodig is, dan voor realisatie van andere EHS-delen. Ook daar zal naar gekeken moeten worden. Vraag is daarbij hoe zwaar het instrumentarium (en welk instrumentarium?) precies moet zijn om de realisatie in 2010, 2012, 2015 af te ronden.
- Geef de nauwkeurigheid/betrouwbaarheid van de voorspellingen aan
- Geef aan wat de kritische succesfactoren zijn en geef aan welke drempels geslecht moeten worden voor de realisatie van de beoogde versnelling
- Randvoorwaarde: stem af met DLG, aangezien zij een aantal onderzoeksresultaten paraat zullen hebben

3) Milieukwaliteit in relatie tot kwaliteit EHS (Programma Groots-Natuurlijk)

- Doel: inzicht krijgen in welke gebieden -door versnelde verbetering van de milieukwaliteit- tot een versnelling van de gewenste natuurkwaliteit gekomen kan worden.
- Geef aan waar/door wie de onderstaande vragen reeds beantwoord zijn, of, als deze nog niet beantwoord zijn, draag bouwstenen aan voor de beantwoording van de vragen
- Onderzoeksvragen:
 - Selecteer 3-5 gebieden in NL waar natuurwinst valt te behalen door verbetering van de milieukwaliteit (wellicht aansluiten op reconstructiegebieden):
 - waarvan de natuurdoelen bekend zijn en waarvan bekend is welke milieuoedities voorwaardenscheppend voor die natuurdoelen zijn
 - en waarvan bekend is wat de stand van zaken m.b.t. de huidige milieu-omstandigheden is
 - Welke maatregelen kunnen worden genomen om de heersende milieu-omstandigheden in die gebieden te laten overeenstemmen met de vereiste milieuoedities?
 - Wat zijn de financiële en maatschappelijke consequenties van die maatregelen?
 - Welk financieel of juridisch instrumentarium is nodig om de milieukwaliteit in die gebieden te verbeteren?
 - Geef kritische succesfactoren aan en geef aan welke drempels geslecht moeten worden.

4) Werking De Boer-norm (alle programma's)

- Doel: inzicht in de wijze waarop de De Boer-norm betekenis kan hebben voor het natuurbeleid
- Geef aan waar/door wie de onderstaande vragen reeds beantwoord zijn, of, als deze nog niet beantwoord zijn, draag bouwstenen aan voor de beantwoording van de vragen
- Onderzoeksvragen:
 - Hoe wordt in het milieubeleid de De Boer-norm toegepast?
 - Op welke wijze kan de De Boer-norm worden doorvertaald van milieubeleid naar natuurbeleid?
 - Wat is de onderbouwing van de relatie economische groei-grotere natuurdruk?
 - Hoe werkt dat dan concreet, de koppeling tussen economische groei en uitgaven voor natuur(compensatie)? Uitwerken voor toename mobiliteit, energieverbruik en afval (welke natuurschade treedt op en waar en hoe wordt die schade gecompenseerd?)

Bijlage 2 Het Natuuroffensief en het KPMG rapport ‘Grond voor de natuur’

In 1999 heeft KPMG een rapport uitgebracht over de mogelijkheden om de EHS in 2018 te kunnen realiseren. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de Stichting Natuur en Milieu. Vanwege de nauwe relatie met de vraagstelling van het onderhavige onderzoek is hieronder een kort overzicht gegeven van de verschillende en de overeenkomsten.

KPMG stelt voor om 75% van de grond voor 2008 te verwerven om uiteindelijk de grondverwerving in 2015 te hebben afgerond en de EHS in 2018 te hebben ingericht. Daarbij wordt voorgesteld om voor 2008 bij de grondverwerving de normprijs voor grondverwerving met 10% te verhogen en fiscale voordelen te bieden aan de agrariërs die hun grond verkopen. Na 2008 zouden deze voordelen vervallen en zou onteigening op grotere schaal kunnen worden toegepast om de laatste stukjes te verwerven.

In voorliggende studie van het Natuurplanbureau zijn verschillende varianten voor een versnelling van de EHS gepresenteerd. Daarbij wordt ingegaan op de verwervingskosten maar ook op andere kosten. Het KPMG scenario lijkt enigszins op het 2010 scenario uit deze studie. Daarbij is in de KPMG studie een aantal zinvolle mogelijkheden genoemd om met flankerende maatregelen in een kortere tijd meer grond te verwerven. Op flankerend beleid is in deze studie niet uitputtend ingegaan, mede hierom, maar ook vanwege de informatie in de rapportage van de Raad voor het Landelijk Gebied over de grondmarkt (1999). Verder is in de NPB studie aangegeven dat de grondbiliteit iets lijkt toe te nemen. Regionaal blijft (zeker bij een versnelling) de grondbiliteit echter een probleem en blijft de inzet van (verschillende vormen van) flankerend beleid nodig.

Verder is ook in de NPB studie aangegeven dat een versnelling goedkoper is bij voortgaande grondprijsstijgingen.

Een belangrijk verschil van deze rapportage met het KPMG rapport is dat in onderliggende rapportage ook is ingegaan op de realisatie van de EHS binnen landinrichtingsprojecten. Hierin wordt 65% van de nieuwe natuur gerealiseerd. Binnen het kader van deze projecten worden niet alleen de gronden geruild en ingericht, maar het is in feite het uitvoeringskader voor een stukje EHS. In dit kader worden ook afspraken gemaakt over de inzet van flankerend beleid en eventueel onteigening. In het KPMG rapport wordt de EHS als een uitvoerings-project beschouwd, waardoor onteigening wellicht mogelijk wordt bij onvoldoende zicht op tijdige realisatie. Het NPB gaat uit van de praktijk dat de verschillende landinrichtingsprojecten in feite het uitvoeringskader vormen en eventuele onteigening ook op dat niveau aan de orde komt. EHS realisatie omvat in deze optiek niet alleen grondverwerving, maar ook de inrichtingsprojecten.